

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет менеджменту і маркетингу
Кафедра менеджменту, публічного управління та адміністрування**

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
В ЕКЗАМЕНАЦІЙНІЙ КОМІСІЇ:**

**Завідувачка кафедри,
д.держ.упр., проф.
_____ Наталія БОНДАРЧУК
« ____ » _____ 2024 р.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ
ЗАКУПІВЛЯМИ В УКРАЇНІ**

Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Ступінь вищої освіти: Магістр

Здобувачка

Олена ДУБОВА

**Науковий керівник,
к.держ.упр.**

Анна МУНЬКО

Дніпро – 2024

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: Менеджменту і маркетингу

Кафедра: Менеджменту, публічного управління та адміністрування

Освітньо-професійна програма: «Публічне управління та адміністрування»

Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування»

Ступінь вищої освіти: Магістр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____

« ____ » _____ 202__р.

ЗАВДАННЯ

на підготовку кваліфікаційної роботи

Дубовій Олені Олександрівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Удосконалення управління публічними закупівлями в Україні»

Науковий керівник: Муцько А.Ю. к.н.держ.упр., доц.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по ДДАЕУ від « ____ » _____ 202__року № _____

2. Термін подання здобувачем роботи: _____

3. Вихідні дані до роботи: Закони України, Постанови КМУ, наукові статті та інші нормативні документи, навчальні посібники, підручники, періодична література, звіти аудиторської перевірки

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретичні та правові засади організації публічних закупівель.

2. Публічні закупівлі, як інструмент підвищення ефективності

використання бюджетних коштів. 3. Шляхи удосконалення управління

публічними закупівлями. Висновки і пропозиції

5. Перелік графічного матеріалу: етапи проведення процедури закупівель, мета і завдання законодавчо-правової основи Європейського союзу в сфері державних закупівель, принципи договірних відносин в Сполучених Штатах Америки

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми і об'єкта дослідження, розробка завдання і графіка робіт	листопад 2022 р.	
2.	Пошук та опрацювання літературних джерел	листопад-грудень 2022 р.	
3.	Теоретичні та правові засади організації публічних закупівель	лютий 2023 р.	
4.	Публічні закупівлі, як інструмент підвищення ефективності використання бюджетних коштів	Березень-квітень 2023 р.	
5.	Шляхи удосконалення управління публічними закупівлями.	вересень 2023 р.	
6.	Вступ	листопад 2023 р.	
7.	Висновки	січень 2024 р.	
8.	Оформлення роботи	січень 2024 р.	

Здобувачка

_____ (підпис)

Олена ДУБОВА
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

Анна МУНЬКО
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Тема: «Удосконалення управління публічними закупівлями в Україні»

Кваліфікаційна робота містить: 92 с., 2 рис., 3 форм., 8 табл., 64 літературних джерела.

Об'єкт дослідження – механізми публічного управління публічними закупівлями.

Предмет дослідження – шляхи удосконалення процесів здійснення публічних закупівель.

Метою роботи є розробка пропозицій щодо подолання наявних та потенційних проблем у сфері публічних закупівель, зокрема в умовах воєнного стану.

Методика дослідження. Компаративний, історично-ретроспективний методи застосовано в процесі дослідження чинних нормативно-правових актів, аналіз наукових публікацій, періодичних видань, матеріалів аудиторських перевірок, інтернет ресурсів та власні спостереження. Системний підхід покладено в основу обґрунтування заходів щодо вдосконалення системи публічних закупівель в Україні.

В результаті дослідження розроблено комплекс заходів щодо подолання корупційних ризиків, забезпечення цільового використання бюджетних коштів, унормування законодавства щодо регламентованості проведення закупівельних процедур з урахуванням викликів воєнного стану.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ, БЮДЖЕТНІ КОШТИ, КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ, ВОЄННИЙ СТАН

KEYWORDS

PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS, PUBLIC PROCUREMENT, BUDGET FUNDS, CORRUPTION RISKS, MARTIAL STATE

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ	10
1.1. Стан дослідження проблематики здійснення публічних закупівель	10
1.2. Нормативно-правове регулювання системи публічних закупівель в Україні	18
1.3. Особливості проведення процедури закупівлі в системі Prozorro	26
Висновки до розділу 1	33
РОЗДІЛ 2 ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ	35
2.1 Місце публічних закупівель в системі управління бюджетними коштами	35
2.2. Аналіз повного циклу процесу закупівель через електронну систему	44
2.3. Контроль процесів здійснення публічних закупівель на прикладі Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області	51
Висновки до розділу 2	59
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ЗАКУПІВЛЯМИ	60
3.1. Попередження корупційних ризиків в процесі публічних закупівель	60
3.2. Міжнародний досвід безпечних публічних закупівель для України	65
3.3. Шляхи подолання проблемних питань в сфері публічних закупівель в Україні в умовах воєнного стану	72
Висновки до розділу 3	77
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84

ВСТУП

Актуальність обраної теми. В сучасних умовах особлива актуальність роботи по дослідженню проблематики раціональних публічних закупівель обумовлюється тим, що функціонування державних органів та місцевого самоврядування, які фінансуються з державного та місцевих бюджетів, виконання ними суспільно важливих завдань, значно ускладниться без належного матеріально-технічного забезпечення.

Публічні закупівлі охоплюють практично всі сфери економіки і є одними з основних засобів реалізації соціально-економічної політики України. Високий рівень ефективності сприяє продуктивності та швидкості зростання економіки країни.

Удосконалення управління публічними закупівлями в Україні має важливе значення, так як є одним з найбільших джерел корупції, тому зміни в системі управління допоможуть зменшити ризик корупційних схем та зловживань, а ефективне використання бюджетних коштів дозволить економити, забезпечуючи кращий вибір постачальників та оптимізацію витрат.

Позитивним результатом реформи діджиталізації (автоматизації) стало переведення здійснення закупівель в електронну систему інтернет простору, а саме онлайн-платформу Prozorro, середовище для співпраці, що забезпечує відкритий доступ всіх зацікавлених сторін, але це не вирішило проблему з нецільовим використанням коштів та недоброчесністю учасників.

Актуальність проблеми удосконалення управління публічними закупівлями в Україні, розуміння понять та визначення основних аспектів підтверджується значною кількістю наукових досліджень.

На факторі висококваліфікованого фахівця з організації публічних закупівель наголошує Т. Шестаковська [1]; якість і доцільність використання електронних інструментів характеризують А. Вальковець, К. Поляк [2]; публічні екозакупівлі пропонують В. Халіна, О. Буцький та К. Крицька [3];

фінансові порушення при проведенні публічних закупівель в Україні та засоби їх мінімізації розкриває М. Карлін [4]; Н. Здирко розглядала теоретичні підходи щодо визначення поняття «публічні закупівлі» [5]; Н. Синютка, О. Курило, С. Москалюк досліджували еволюцію публічних закупівель в Україні [6]; О. Лаговська, С. Легенчук, С. Свірко аналізували переваги й недоліки державних закупівель [7]; Н. Суходольська досліджувала загальні характеристики системи державних закупівель [8]; О. Лайко вивчав державне регулювання публічних закупівель в Україні [9]; С. Смерічевська, О. Постніков порівнюють міжнародні моделі управління державними закупівлями [10].

Існують ще багато доробок вчених безпосередніх та пов'язаних зі сферою публічних закупівель, але у зв'язку з різноманітними змінами виникають відповідні питання, які потребують практичного вирішення, тому було проведено аналіз проблематики, достатності нормативно-правового регулювання, вивчення особливостей проведення процедур та застосування їх на практиці, порівняння з міжнародним досвідом. Однак ми вважаємо, що для подальшого розвитку, з урахуванням викликів сучасних процесів національної економіки та впровадження європейського напрямку інтеграції, необхідні додаткові дослідження відповідно до тенденцій реформування. Результати досліджень в перспективі можуть адаптуватися до стану економіки в країні, а саме в контексті загального реформування системи публічних закупівель, управління державними коштами в умовах військового та інших кризових станів

Метою роботи є розробка пропозицій щодо подолання наявних та потенційних проблем у сфері публічних закупівель, зокрема в умовах воєнного стану.

Відповідно до мети, в роботі заплановано виконати **такі завдання:**

– узагальнити стан дослідження проблематики здійснення публічних закупівель;

- охарактеризувати нормативно-правове регулювання системи публічних закупівель в Україні;
- обґрунтувати особливості проведення процедури закупівлі в системі Prozorro;
- визначити місце публічних закупівель в системі управління бюджетними коштами;
- проаналізувати повний цикл процесу закупівель через електронну систему;
- дослідити особливості контролю процесів здійснення публічних закупівель на прикладі Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області;
- обґрунтувати методи попередження корупційних ризиків в процесі публічних закупівель, у тому числі з урахуванням умов правового режиму воєнного стану;
- узагальнити міжнародний досвід безпечних публічних закупівель та оцінити можливості його застосування в Україні;
- запропонувати шляхи подолання проблемних питань в сфері публічних закупівель в Україні в умовах воєнного стану.

Об’єкт дослідження – механізми публічного управління публічними закупівлями.

Предмет дослідження – шляхи удосконалення процесів здійснення публічних закупівель.

Методика дослідження. Компаративний, історично-ретроспективний методи застосовано в процесі дослідження чинного законодавства, постанов Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів, аналіз наукових публікацій, періодичних видань, матеріалів аудиторських перевірок, інтернет ресурсів та власні спостереження. Системний підхід покладено в основу обґрунтування методів регулювання, контролю, факторів корупційних

ризиків, заходів щодо вдосконалення системи публічних закупівель в Україні.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти, наукові статті, аналітичні спостереження, дослідження українських і зарубіжних науковців та практиків щодо реформування, покращення, доцільності застосування електронних публічних закупівель

Наукова новизна полягає у комплексі заходів щодо подолання корупційних ризиків, забезпечення цільового використання бюджетних коштів, унормування законодавства щодо регламентованості проведення закупівельних процедур з урахуванням викликів воєнного стану.

Основні положення, що мають елементи новизни, полягають у такому:

уперше:

– обгрунтовано комплекс заходів щодо вирішення проблемних питань, пов'язаних із недосконалістю процедури публічних закупівель, нормативно-правових прогалин та колізій, недостатністю контролю та відсутністю чіткого розподілу обов'язків, зловживання спрощенням процедур;

удосконалено:

– заходи ефективного управління публічними закупівлями за рахунок адаптації законодавства, цифрового супроводу та контролю з урахуванням впровадження європейського досвіду;

дістало подальшого розвитку:

– шляхи вирішення проблемних питань, способи посилення контролю та відповідальності у процесі публічних закупівель, мінімізації корупційних ризиків з метою подальшого сталого розвитку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення, висновки та рекомендації можуть бути застосовані в діяльності органів державної влади під час здійснення публічних закупівель з метою економії та раціонального використання бюджетних коштів, зокрема в період воєнного стану та повоєнного відновлення.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні положення і практичні результати кваліфікаційного дослідження доповідались та обговорювались на II Міжнародній науково-практичній інтернет конференції «Актуальні проблеми економіки, управління та маркетингу в аграрному бізнесі» (м. Дніпро, 5-6 жовтня 2023 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Слобожанські наукові читання: соціально-економічні та гуманітарно-правові виміри» (м. Дніпро, 17-18 жовтня 2023) та 11-й Всеукраїнській науково-практичній конференції викладачів, молодих вчених і студентів «Розвиток форм і методів сучасного менеджменту в умовах глобалізації» (м. Дніпро, 08-09 листопада 2023 р.) [11,12,13].

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, трьох підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 64 найменування, містить 2 рисунки, 3 формули, 9 таблиць. Основний зміст кваліфікаційної роботи магістра викладено на 92 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

1.1. Стан дослідження проблематики здійснення публічних закупівель

При здійсненні проведення процедури публічних закупівель, із використанням значного обсягу бюджетних коштів в ході аукціонів, між учасниками, потенційно, можуть виникати ризики недоброчесності, а неналежне вирішення спірних питань призведе до фінансових втрат, проблем юридичного характеру та негативних наслідків, як для замовника, так і для учасників. Причиною виникнення подібних ризиків є нечітке формулювання технічних вимог, відсутність систематизованої роботи з ринком та технічні (або інші) помилки, які допускаються під час укладення договорів.

Корупція, неетична поведінка, недостатня конкуренція є одними з основних проблем через які прозорість та ефективність процесів закупівель часто порушуються, що сприяє зростанню цін та зниження якості послуг чи товарів. Недосконала система моніторингу і контролю характеризується порушенням при виконанні умов контрактів, договорів та витрат бюджетних коштів. Складна та значна кількість бюрократичних процедур може завадити вільній участі в конкурсах для малих підприємств та збільшити ризики корупції. Часто громадськість та малі підприємства не мають достатньої інформації про можливості та умови участі в публічних закупівлях, що характеризує упереджене ставлення до учасників.

Запровадження ефективних електронних систем підвищує рівень прозорості та зменшує ризик корупції, але деякі проблеми можуть виникнути через технічні або організаційні причини. Для замовника, особливо коли це є бюджетна установа, авансовий платіж є ризикованим видом оплати, у той час

коли для учасників торгів, це є необхідною умовою перед початком робіт. Більш безпечним варіантами є оплата за етапами виконання робіт та проміжними розрахунками, що дозволяє зменшити рівень ризику між суб'єктами наприклад в ході будівництва. Для переможця торгів важливою умовою є передоплата замовником, як під час капітального ремонту чи будівництва, що сприяє початку та оперативності виконання робіт.

Одним із елементів юридичного ризику є відсутність можливості прогнозувати прийняття змін у законодавстві, які створюватимуть невизначеність та недостатню стабільність. Замовникам та учасникам необхідно постійно моніторити нові вимоги, що допоможе своєчасно адаптуватися до правил для убезпечення себе від порушень. Проте, важливим є не тільки виявляти зміни в законодавстві, але й досконально їх аналізувати, розуміти та вміти застосувати на практиці.

Зловживання під час визначення технічних характеристик предмету закупівлі, які мають бути сформульовані об'єктивно та обгрунтовано, значною мірою впливають на конкуренцію серед учасників на етапі торгів.

Корупційні ризики під час визначення технічних характеристик можуть включати: вказування конкретних марок, моделей або виробників продукції без належного обгрунтування; формулювання персоналізованих характеристик, відповідних лише певній категорії продукції на ринку; встановлення необгрунтованих характеристик, які значно обмежують коло потенційних учасників; встановлення вимог до продукції, які не мають підтвердження в нормативних актах. Подібні дії обмежують конкуренцію та призводять до необ'єктивного вибору постачальників. З метою попередження таких ситуацій, замовники повинні використовувати прозорий підхід при визначенні технічних характеристик.

Комерційні ризики в закупівлях виникають в результаті неспроможності замовника виконати умови контракту чи договору та зменшення обсягів закупівлі, що може статися через зміну цін на ринку, зниження кошторисних асигнувань, та зменшення обсягів закупівлі, така

подія може виникнути й під час збуту продукції, надання послуг або виконання робіт, це пов'язано з можливими недоліками в продукції, низької якості послуг або несвоєчасного виконання робіт.

Постановою Кабінету Міністрів України від 12.10.2022 року № 1178 «Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування» (далі – Постанова № 1178) затверджено можливість укласти прямі договори, подавати відповідні звіти в систему Прозорро, та повідомляти про внесення змін до договорів, застосування переговорної процедури закупівель не передбачено, але не завжди спрощена процедура використовується в доцільному випадку [14]. Законом визначено, що замовники мають право здійснювати закупівлю товарів і послуг, окрім послуг з поточного ремонту, вартість до чи більше 100 тис. грн., послуг з поточного ремонту грн, 200 тис. грн, та робіт, вартість яких становить або перевищує 1,5 млн грн, укладанням договору про закупівлю без застосування процедури відкритих торгів та використання електронного каталогу. На практиці деякі замовники маніпулюють наданими можливостями та укладають прямі договори у випадках, коли потрібно було б провести конкурсні, відкриті торги.

Також, обираючи вимоги до предмета закупівлі, замовники значно їх спрощують по відношенню до норм у тендерній документації, що призводить до придбання неякісних товарів чи послуг за низьку ціну, тим самим недотримуючись вимог щодо стандартів якості, що загрожує втратою грошей та отриманням незадовільних результатів. Бувають випадки коли замовник вимагає додаткові документи, не обов'язкові згідно із законодавством, що може ускладнити участь у торгах для учасників.

Необхідно приділити значну увагу до участі кандидатів із заборонених країн у закупівлях та необґрунтовано завищені ціни, які можуть викликати підозри щодо нецільового використання бюджетних коштів.

На даний час участь в торгах забороняється для тих кандидатів, які мають відношення до російської федерації та Республіки Білорусь, їх громадян і юридичних осіб, для захисту національних інтересів та виключення можливості контактування з агресором чи фінансування війни. Для виконання цієї умови Національне агентство з питань запобігання корупції веде санкційний реєстр в якому замовники мають зобов'язання перевіряти учасників закупівель та засновників компаній, такий хід допоможе уникнути співпраці з суб'єктами, які потрапили під санкції та забезпечить дотримання законодавства щодо обмеження співпраці з країнами-агресорами чи їх союзниками.

Під час війни публічні закупівлі для ремонту та відбудови набувають особливого значення. Щодня є ризик пошкодження адміністративних будівель та іншого нерухомого майна, яке необхідно якнайшвидше відновлювати для безперебійної роботи організації. Замовникам слід пам'ятати, що під час планування робіт та послуг, особливо ремонтних, важливо заздалегідь визначити строки закупівель. Такі роботи потребують більше часу, зокрема для розробки проектно-кошторисної документації та експертизи. Наприклад, відповідно до ДСТУ-Н Б В.2.6-214:2016, покрівельні роботи мають обмеження в залежності від погодних умов. Недотримання термінів може призвести до невиконання робіт та негативних наслідків.

В ході дослідження можна визначити деякі типові корупційні ризики, основні з яких: завищення обсягів закупівлі та очікуваної вартості; розділення предмета закупівлі для уникнення конкурентних процедур; обмеження конкуренції та дискримінаційні умови в тендерній документації; необґрунтоване застосування переговорної процедури закупівлі; упередженість та необ'єктивність при розгляді тендерних пропозицій; вимагання паперових документів та зразків товару; необґрунтоване внесення змін до договору через додаткові угоди; недостатнє постачання товарів, робіт або послуг, а також приймання продукції, яка не відповідає умовам договору. Насправді, більшості ризиків можна запобігти ще на етапі планування.

Вагомий вклад в аспекті теоретично-методологічних основ публічних закупівель зробили деякі вчені: В. Ю. Халіна, В. О. Буцький, К. С. Крицька прийшли до висновку, що слід приділяти увагу також основним перевагам екологічних закупівель як результат яких буде економічна ефективність, поліпшення умов праці, збереження здоров'я населення, захист навколишнього середовища, безпека екологічного спрямування та раціональне використання ресурсів, залучення інвестицій, досягнення передових позицій, позитивного іміджу органів влади та бюджетних організацій через практичний приклад екологічної та соціальної відповідальності [3].

Важливим чинником сталого розвитку є збалансування трьох фундаментальних складових, характеристики яких наведені в таблиці 1.1

Таблиця 1.1

Складники сталого розвитку в сфері закупівельної діяльності

Економічні фактори	Соціальні складові	Екологічні впливи
Витрати на товари та послуги протягом усього їх життєвого циклу: придбання, підтримка, експлуатація та витрати на кінець терміну використання (включаючи утилізацію відходів)	Соціальна справедливість і рівність, безпека та захист, права людини та умови найму. Саме цією складовою частиною «сталі закупівлі» відрізняються від подібних їм «зелених закупівель»	Забруднення повітря, ґрунту та води. Зміна клімату. Скорочення біорізноманіття.

М. Карлін звертає увагу, що попередження бюджетних порушень при проведенні публічних закупівель в Україні вимагає посилення бюджетної відповідальності учасників [4]. Н. Здирко наголошує, що «необхідність проведення публічних закупівель викликана потребою ефективного та економного використання бюджетних коштів шляхом забезпечення державних установ, організацій та підприємств матеріальними засобами, ресурсами, але позиції щодо визначення основних понять і розуміння термінології призводить до негативного організаційно-правового

забезпечення, що в подальшому заважає ефективному застосуванню коштів у сфері публічних закупівель» [5]. Науковці Н. Синютка, О. Курило, С. Москалюк вивчали «ринок публічних закупівель, структуру та динаміку, вплив електронної системи державних закупівель «Prozorro» на рівень заощадження бюджетних коштів у державному секторі економіки України в умовах глобальної діджиталізації» прийшли до висновку позитивного впливу на економіку країни [6]. У науковій роботі О. Лаговської, С. Легенчук, С. Свірко також наводиться ряд позитивних характеристик, а саме, що «процес сприяє пом'якшенню бар'єрів для малого і середнього бізнесу в Україні, наприклад в агроекологічному секторі; являється каталізатором процесів впровадження новацій; сприяє застосуванню стійких моделей розвитку в державних та регіональних проектах; є корисним засобом для державних органів та місцевого самоврядування для досягнення соціальних, інноваційних та екологічних цілей» [7]. В дослідженнях Н. Суходольської пояснюється, що різні політичні системи, за своєю суттю, є комплексом установ і організацій, діяльність яких ґрунтується на колективній відповідальності за соціальну організацію та які виконують різноманітні управлінські функції держави, одним із напрямів впровадження яких є оновлення всієї системи державних закупівель [8].

Автори І. Дрозд, М. Письменна, Н. Погрібна розглядали питання щодо організації належного рівня контролю за процесами закупівель, що сприяє ефективній дії встановлених законодавством процедур бюджетного контролю та підвищує рівень відповідальності учасників [15].

Понятійно-категоріальний апарат дослідження системи управління державними закупівлями вивчала науковиця С. Левон. Аналіз наукової літератури дозволяє визначити декілька підходів до визначення основи понять: «прок'юремент», «публічні закупівлі», «державні закупівлі», що по суті є сукупністю практичних методів, які дають можливість максимально задовольнити потреби покупця в ході проведення закупівельних заходів за допомогою конкурсних торгів та «система управління публічними

закупівлями» (функціональний, організаційний, інституційний, системний підходи). Державні або публічні закупівлі (government, procurement, public procurement) це «закупівля товарів, робіт і послуг за замовленням держави для задоволення суспільних потреб» [16]. Зміст поняття «прок'юремент», полягає в системі методів і прийомів закупівель, які дозволяють задовольнити головні потреби соціально-економічного розвитку країни в умовах конкурентного стану, що зменшує витрати державних коштів.

У державах з федеративним устроєм під «державними закупівлями» вважають закупівельну діяльність тільки центрального уряду, а під «публічними закупівлями» закупівельну діяльність усіх суб'єктів публічної влади.

Застосування системного підходу до визначення понятійно-категоріального апарату найбільш прийнятне, так як дає можливість комплексно розглядати публічні закупівлі, що створює основи для прийняття виважених управлінських рішень щодо заходів реформування всієї національної системи та розроблення необхідного нормативно-правового супроводу.

Методологічні та теоретичні основи публічних закупівель в країнах світу та в Україні, з метою виявлення найкращих факторів для розвитку, досліджували наступні зарубіжні та українські вчені: Г. Азаренкова, Л. Акімова, О. Овсянюк-Берладіна, Т. Мороз, М. Білуха, Д. Кауфман, О. Длугопольський, Т. Жибер, І. Бондар, В. Чабан, М. Письменна, М. Крупка, А. Бойєр, А. Брендон-Джонс, О. Воробйова, Й. Матечак, І. Чорна, В. Смиринський, В. Геєць, О. Шатковський, Н. Цибульник, Д. Гелбрейт, Р. Шаппер, А. Храмкін, В. Горин, А. Давіл, О. Міщенко, В. Морозов, А. Олефір, Н. Панайотоу, О. Рижова, І. Сидоренко, Дж. Стігліц, Г. Харченко, А. Хайнеман та інші.

Не дивлячись на періодичні дослідження вчених існуючої проблематики в сфері публічних закупівель види дій чи бездіяльності і досі залишаються не вирішеними. Наведені проблемні питання та ризики

вказують на необхідність доопрацювання нормативно-правових актів у сфері публічних закупівель та контролю за виконанням їх норм, всіх сторін без виключень. Актуальним питанням залишається підвищення результативності відповідно до норм міжнародних стандартів, якими передбачено впровадження фінансового контролю в суспільстві. Еволюціонування наукових досліджень та поглядів вчених на завдання фінансового контролю створює основу його подальшої розбудови.

Існуючі заходи поки що не забезпечують повної неупередженості та прозорості тендерних процедур і не забезпечують попередження виявлення порушень, передусім фінансових. Недоліки автоматизації, закриття даних про перебіг і результати перевірок не дають можливості повного охоплення контролю, зокрема й для громадських організацій.

Актуальною проблемою залишається підвищення результативності відповідно до норм міжнародних стандартів, якими передбачено впровадження фінансового контролю в суспільстві. Еволюціонування наукових досліджень та поглядів вчених на завдання бюджетного контролю створює основу подальшого прогресування. Заходи, які застосовуються поки що не забезпечують в повній мірі об'єктивної неупередженості та прозорості тендерних процедур і не сприяють попередженню виявлення порушень, передусім фінансових.

Виникає необхідність аналізу проблемних питань та вчасного оновлення програмного забезпечення, надання консультаційних послуг експертами, що в свою чергу, допоможе набути нових знань і навичок у сфері закупівель та ефективніше виконувати вимоги чинного законодавства. Ці проблемні аспекти посилюються новими умовами, які виникли внаслідок повномасштабного вторгнення РФ та відповідного введення правового режиму воєнного стану, що обумовлює необхідність актуалізації теоретичної основи, спираючись на рамки оновленої нормативно-правової бази.

1.2. Нормативно-правове регулювання системи публічних закупівель в Україні

Протягом останніх років в Україні спостерігається значна робота по вдосконаленню нормативно-правової бази у сфері публічних закупівель. Запровадження використання електронної системи закупівель збільшило прозорість процедури проведення торгів завдяки вільному контролю від громадськості та бізнесу, що сприяє заощадженню бюджетних коштів. Спрощення процедури закупівель стало важливим кроком щодо наближення вітчизняного законодавства до рівня країн Європейського Союзу.

У листі Міністерства економіки України про зміни, які внесені до порядку здійснення закупівель у період дії воєнного стану зазначається, що оборонні та публічні закупівлі товарів, робіт і послуг проводяться без застосування повного процесу закупівель та спрощених закупівель, які визначені основним ЗУ «Про публічні закупівлі» та ЗУ «Про оборонні закупівлі», де переліки та обсяги закупівель визначаються прийнятими рішеннями державних замовників [17].

Державні замовники оборонного характеру, відповідно до вимог ЗУ «Про оборонні закупівлі» дотримуються наступних принципів: своєчасність ухвалення рішень для захисту національних інтересів України, забезпечення потреб щодо безпеки і оборони, ефективність використання коштів (до річного плану подібні закупівлі не включаються). За результатами їх проведення в електронній системі замовник зобов'язаний оприлюднити звіт про договір закупівлі, який укладено без використання спеціалізованої електронної системи разом з додатками, які є його невід'ємною частиною в строк до 20 днів з дня завершення воєнного стану в Україні. Договори, в яких міститься інформація з обмеженим доступом не оприлюднюються.

На період дії воєнного стану в Україні, замовники зі сфери оборони, при проведенні процедури закупівель товарів, робіт і послуг, вартістю яка до чи більше 50 тис. грн., повинні керуватися умовами, визначеними

постановою КМУ 1275. Види закупівель та спрощені закупівлі, визначені основним Законом та Законом України «Про оборонні закупівлі», не застосовуються [18].

Станом на 01.12.2023 основні нормативно-правові акти які регулюють діяльність в сфері публічних закупівель наступні: ЗУ «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 № 922-VIII; ЗУ «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015 № 222-VIII; ЗУ «Про санкції» від 14.08.2014 № 1644-VII; ЗУ «Про ринок електричної енергії» від 13.04.2017 № 2019-VIII; ЗУ «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV; ЗУ «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-XII; ЗУ «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII та інші.

Згідно із статтею 117 Конституції України «Кабінет Міністрів України в рамках визначеної компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання тому вимоги слід відповідально дотримуватися, перелік тих, які регулюють дії в сфері публічних закупівель, значний [19].

Також важливо враховувати вимоги інших чинних нормативно-правових актів. ЗУ «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 № 2939-VI (зі змінами) який, відповідно, регулює порядок забезпечення права для кожної зацікавленої сторони на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, та інформації, яка становить суспільний інтерес [20]. ЗУ «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII поточна (зі змінами) регулює актуальну проблему у всі часи, функціональність системи щодо запобігання корупції та застосування попереджувальних, антикорупційних механізмів та визначає правила щодо усунення результатів корупційних правопорушень [21]. ЗУ «Про державну таємницю» від 21.01.1994 № 3855-XII (зі змінами) регулює відносини в суспільстві, щодо визначення інформації як державної таємниці, засекречування чи розсекречування матеріальних носіїв та охорона державної таємниці, що має надзвичайно важливе значення для загальної

безпеки країни [22]. ЗУ «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 № 2210-III (поточна редакція від 22.06.2023) створений для обмеження проявів монополізму в господарській діяльності та забезпечення перспективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин [23].

Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV встановлює організаційно-правові основи «електронного документообміну та використання електронних документів, поширюється на співпрацю, яка виникає під час створення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, оброблення, використання та знищення електронних документів», такі заходи сприяють прозорості [24].

Відповідно до ЗУ «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 № 3659-XII призначено органом щодо оскарження рішень та дій при здійсненні публічних закупівель, головним завданням якого є участь при формуванні та впровадженні конкурентної політики в частині проведення державного контролю за відповідністю виконання вимог чинного законодавства, захист економічного виду конкуренції, проведення моніторингу щодо необхідності допомоги з боку держави суб'єктам господарювання [25].

Кабінетом Міністрів України відповідно до постанови від 01.09.2023 № 952 «Про внесення змін до постанови КМУ від 12.10.2022 № 1178», яка набрала чинності 07.09.2023, внесено зміни щодо особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для споживачів, визначених у Законі України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування» в якому зазначається, що замовники, які зобов'язані проводити публічні закупівлі товарів, робіт і послуг, здійснюють процедуру з урахуванням визначених особливостей та з дотриманням загальних принципів визначених основним Законом [26].

Серед іншого скасовано декілька положень, якими передбачалося, що отримання замовниками товарів і послуг (крім послуг з поточного ремонту), вартість яких до чи більше 100 тис. грн, послуг з поточного ремонту, вартістю до чи більше 200 тис. грн, робіт, вартістю до чи більше 1,5 млн грн дозволено проводити через укладення (прямого) договору про закупівлю без застосування відкритих торгів та/або електронного каталогу для закупівлі товару, але за наступних умов: інформація, для оприлюднення в оголошенні стосовно здійснення відкритих торгів або в тендерній документації, має статус обмеженого доступу за умови надання обов'язкового обґрунтування; замовник не має можливості дотриматися визначених строків проведення закупівлі із застосуванням методу відкритих торгів або електронного каталогу коли публічні закупівлі проводяться для потреб пов'язаних із цивільним захистом та соціальною допомогою; закупівлі для забезпечення функціонування об'єктів критичної інфраструктури, які розподілено до I або II категорії критичності відповідно до «Порядку віднесення об'єктів до критичної інфраструктури»; придбання природного газу суб'єктом господарювання, який має право на такі заходи за рахунок видатків, які передбачені бюджетною програмою «Придбання природного газу для проходження опалювального сезону 2022 - 2023 років» відповідно до ч. 1 ст. 41 Закону «Про Державний бюджет України на 2022 рік» [27].

Відкриті торги завжди визнавалися, як достатньо конкурентні, але від початку повномасштабної війни забезпечення прискорення придбання необхідних товарів, робіт і послуг з дотриманням конфіденційності інформації стало одним з пріоритетних завдань правового регулювання. Для задоволення термінових потреб та спрощення проведення процедури було прийнято Постанову КМУ «Деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану» № 169 від 28.02.2022, відповідно до якої замовники отримали право проводити оборонні, публічні закупівлі без застосування визначених основних та навіть

спрощених процедур закупівель, які передбачені ЗУ «Про публічні закупівлі» та ЗУ «Про оборонні закупівлі», тільки шляхом укладання прямих договорів з метою придбання товарів, робіт та послуг, які визначалися рішенням замовника.

За вказаними змінами мають право закуповувати лише наступні категорії замовників такі як: Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Національна поліція України тощо. Інші замовники, якщо вартість предмета закупівлі дорівнює або перевищує 50 тис. грн, повинні проводити спрощені закупівлі через використання електронної системи або використовують електронні каталоги.

Актуальні зміни в законодавстві та специфічні особливості здійснення публічних закупівель в період дії воєнного стану систематизовано в таблиці 1.2.

В стабільному стані країни сталі публічні закупівлі мають стати основою для ефективних процесів післявоєнної відбудови України, на всіх етапах реалізації відповідного проекту тому необхідно досягти балансу між екологічними, соціальними та економічними сферами сталого розвитку, що стане потужним засобом для демонстрації спрямування роботи уряду до сталого розвитку країни, що сприяє привабленню інвесторів і донорів [28].

Не завадить розглянути та запровадити найкращі практики «зелених» публічних закупівель в Україні, особливо в будівельній сфері, це стосується запровадження «циркулярних» публічних закупівель [29].

Починаючи з 19.10.2022, замовники, які зобов'язані проводити публічні закупівлі товарів, робіт і послуг відповідно до вимог Закону, проводять процедуру з урахуванням Особливостей, які визначені для замовників, передбачених ЗУ «Про публічні закупівлі» затверджених постановою КМУ від 12.10.2022 № 1178. Відповідно до п. 4 розділу I «Загальні положення» Порядку визначення предмета закупівлі, затвердженого наказом Мінекономіки від 15.04.2020 № 708 (зі змінами), визначення предмета закупівлі робіт виконується замовником відповідно до

п.27 ч.1 ст.1 Закону за об'єктами будівництва та з урахуванням кошторисних норм України «Настанова з визначення вартості будівництва», затверджених наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 01.11.2021 № 281, такі норми набувають особливої актуальності в період відновлення будівель та споруд пошкоджених внаслідок обстрілів [30].

Таблиця 1.2

Особливості здійснення публічних закупівель в період дії воєнного стану

Зміни	Наслідки змін
Визначені межі для проведення відкритих торгів	Для товарів і послуг, крім послуг з поточного ремонту, вартість яких дорівнює або перевищує 100 тис. грн, для послуг з поточного ремонту -200 тис. грн. та для робіт - 1,5 млн грн.
Зкорочення строків проведення відкритих торгів та періоду оскарження	Проведення відкритих торгів орієнтовно може становити до 20 днів. Розгляд скарги органом оскарження, а саме Антимонопольним комітетом, становить 7 робочих днів з дати прийняття скарги до розгляду, який може бути аргументовано продовжено до 12 робочих днів.
Визначено перелік випадків щодо внесення змін до істотних умов договору	Надано можливість змінити ціну за одиницю товару, в договорі про закупівлю, відносно до варіації ціни такого товару на ринку за умови обґрунтування
Здійснення закупівлі товарів із застосуванням електронного каталогу без урахування меж вартісних значень	У разі проведення закупівлі товару до чи більше 100 тис. грн, із застоскуванням електронного каталогу, замовник відбирає постачальника через запит ціни пропозицій всіх постачальників.
Розширено можливості виправлення невідповідностей учасником процедури закупівлі, які виявлені замовником під час вивчення тендерної пропозиції	Є можливість відкорегувати невідповідності учасником процедури закупівлі.
Надана можливість, у відповідності до прийнятих рішень замовника, для потреб його відокремленого підрозділу самостійно здійснювати закупівлі	Для відокремленого підрозділу предмет закупівлі визначається замовником окремо. Інформація щодо потреб вноситься до річного плану замовника.
Визначено широкий перелік випадків, можливості придбання замовником товарів, робіт і послуг без застосування електронної системи закупівель	Придбання замовником товарів, робіт і послуг може відбуватися укладанням прямих договорів, з розміщенням в електронній системі закупівель звітів та інформації щодо змін. Така норма для випадків, передбачених Законом при переговорній процедурі та закупівель для забезпечення невідкладних потреб пов'язаних з військовим станом.

Відповідно до п. 33 ч. 1 статті 1 Закону «технічна специфікація до предмета закупівлі встановлюється замовником також є сукупністю технічних умов, характеристик товарів, послуг або необхідних для виконання робіт щодо об'єкта будівництва, які можуть включати особливості проектування ресурсоефективності, безпеки, методик випробувань, технологічні процеси виробництва на будь-яких етапах життєвого циклу [31].

В плануванні процесів відбудови країни важливо передбачити розвиток «соціально відповідальних» публічних закупівель для забезпечення зайнятості осіб, які втратили роботу. Від початку повномасштабної війни в Україні втрачено близько 3,5 млн робочих місць, 4,5 млн людей стали біженцями, значна кількість дітей залишила Україну.

В Іспанії (Кастилія і Леон) замовник, під час закупівлі робіт по розширенню та модернізації лікарні, визначив перелік осіб, яким буде запропоновано можливість працевлаштування під час виконання договору, до складу яких увійшли особи з мінімальним рівнем доходу, молоді віком від 18 до 30 років та інші [32]. У Великій Британії та Північній Ірландії з 2012 діє Закон «Про соціальну цінність», яку визначають економічні та екологічні переваги для території, на якій веде діяльність замовник. Раніше була можливість лише розглянути варіант створення соціальної цінності в закупівлях, нині встановлено обов'язок щодо її необхідності, де частка серед критеріїв тендерних пропозицій повинна становити не менше 10 % [33]. У Нідерландах законодавством визначається поняття «соціальне повернення на інвестовані кошти для закупівель послуг та робіт, вартість яких перевищує 250 тис. євро, з мінімальним строком дії договору 6 місяців». Поняття характеризує забезпечення зайнятості непрацевлаштованого населення [34].

В Австралії правилами в сфері закупівель (Commonwealth Procurement Rules) визначено, що при проведенні процедур, які перевищують пороговий показник в 4 млн дол. для товарів та послуг та 7,5 млн дол. для робіт, замовники зобов'язані враховувати пріоритетність такої закупівлі для економіки країни, забезпечення організації практичного навчання та

стажування у сферах де є дефіцит кваліфікованих кадрів [35]. При цьому в наведених державах встановлено чіткий зв'язок публічних закупівель з відповідними програмами, стратегіями щодо соціального та економічного розвитку країни, так як закупівлі визнано засобом для їх реалізації [36].

Законодавство України, у відповідності до політичних та економічних подій, періодично адаптується, але переважно це зумовлено виконанням зобов'язань відповідно до Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

Важливі кроки в реформуванні законодавства недостатньо сприяють стратегічному розвитку закупівель в Україні, де основною перешкодою на шляху до розвитку сталих публічних закупівель є підхід лише як до засобу економічного використання державних коштів при цьому не звертається увага на якість, що в подальшому призведе до додаткових витрат на ремонт товарів, повторного виконання попередньо незадовільних послуг, тобто саме вдавана економія повернеться додатковими витратами. В пріоритеті – якість, довговічність, аргументованість потреби і потім вартість, яка повинна бути визначена відповідно до порядку ціноутворення, без додаткових відсотків.

Законотворцям слід виключити прогалини та колізії в законодавстві з метою попередження можливостей неоднозначного трактування. Всі учасники мають виконувати однакові вимоги без упередженого ставлення. Також необхідно виключити можливість спірних питань, як наприклад щодо оплати робіт, так як однією правовою нормою авансовий платіж є обов'язковим, а іншою порушенням бюджетного законодавства. З метою технічного попередження порушень можна в електронну систему внести автоматичне блокування при виконанні уповноваженою особою некоректних дій. На тепер виправити помилки, допущені при публікації звітів неможливо, вносення корективів та додаткових документів на передбачено. Тому слід доопрацювати технічну можливість щодо протоколу технічної помилки, якщо такі дії були неумисні. Обов'язковою умовою є систематичні курси, семінари щодо розгляду ситуацій які виникають в припrowеденні закупівельної діяльності, обмін досвідом та вчасне реагування на виклики.

1.3. Особливості проведення процедури закупівлі в системі Prozorro

Реформування процедури публічних закупівель та перехід до системи електронних закупівель «Prozorro» стало успішним кроком у напрямку діджиталізації державної фінансової політики в Україні. Система виявилася ефективним засобом автоматизації публічних закупівель, що дає змогу для спілкування замовників та постачальників, сприяє протидії корупції, підвищує конкурентноспроможне середовище, зменшує збитки замовників, є важливим інструментом для боротьби з «відмивання» коштів серед недобросовісних керівників державних та комунальних підприємств.

«Prozorro» оптимізує державні закупівлі збільшує швидкість та кількість операцій, зменшує адміністративне навантаження та покращує інноваційну складову процесу.

Система має унікальну структуру, так як діє в партнерстві з трьома сторонами тобто державою, бізнесом і громадськістю та призначена для забезпечення прозорості, ефективності здійснення державних закупівель. До основних особливостей можна віднести наступні: створення електронного оголошення, проведення електронних торгів, автоматизований відбір постачальників дозволяє швидко, ефективно та неупереджено визначити переможця, електронна документація, прозорість та доступність інформації, визначення критеріїв відбору здійснюється чітко та об'єктивно, забезпечуючи рівні умови для учасників, використовується електронний підпис для підтвердження легітимності, безпеки документів та транзакцій, забезпечується система моніторингу за проведенням закупівель та витратами, що сприяє контролю за дотриманням правил, конкуренція та ефективність, Prozorro інтегрована з іншими системами державного управління, що дозволяє уникнути дублювання інформації та покращує координацію, система пропонує оптимізовані процеси, що економить час та ресурси при проведенні закупівель.

В Законі України від 25.12.2015 № 922 «Про публічні закупівлі» поняття тендер прирівняно з конкурентною процедури закупівлі яка характеризується відбором учасників з найбільш вигідною пропозицією [37]. Як альтернативний варіант, основним Законом в сфері закупівель передбачено умови для проведення переговорної процедури у випадку коли обраний вид тендеру відкриті торги, закупівля через електронний каталог, укладення договору про закупівлю без застосування електронна система закупівель чи спрощена закупівля не дозволяє, з незалежних від замовника умов, здійснити вибір виконавця, або якщо виникають інші ситуаційні питання, які перешкоджають замовнику здійснити вибір у рамках одного тендеру.

Переговорну процедуру можливо застосовувати при наступних умовах:

- 1) якщо на попередні два тендери у вигляді відкритих торгів, не було подано достатньої кількості тендерних пропозицій;
- 2) проводиться закупівля товару, роботи чи послуги, які надаються одним конкретним виконавцем, без альтернативи конкуренції;
- 3) термінові потреби, коли замовник не має часу на організацію повноцінних торгів та бажає прискорити закупівлю через об'єктивні та незалежні обставини;
- 4) у разі термінової потреби отримання збільшеного обсягу товарів, виконання робіт, які були не передбачені, чи наданні послуг постачальника, з яким уже існує діючий договір;
- 5) у випадку коли відновлення платоспроможності боржника є предметом закупівлі товарів;
- 6) в ході проведення закупівлі юридичних послуг метою яких є захист прав та інтересів України.

Відкриті торги є найпоширенішим видом закупівель, так як приймати участь можуть усі суб'єкти господарювання, а мінімальна кількість пропозицій претендентів повинна бути не менше двох. Головною

особливістю цього виду державної закупівлі є те, що учасники не обмежені у праві скласти запити для уточнення вимог чи предмету закупівлі.

Конкурентний діалог є видом державного тендеру з проведенням попередніх переговорів між замовниками та потенційними постачальниками, метою яких є визначення особливих властивостей предмета закупівлі. Якщо у замовника вже є готовий проект майбутніх робіт чи послуг, конкурентний діалог застосовувати заборонено.

Також мають місце торги з обмеженою участю, які є різновидом державної закупівлі з попереднім визначенням постачальників за конкретним рівнем підготовки.

Відповідно до п.3 ст.10 ЗУ «Про публічні закупівлі» зі змінами, знаючи мінімально-можливу вартість державної закупівлі, окрім основних, встановлюються додаткові умови для опублікування оголошення про проведення тендеру. Обов'язковою умовою публікації є оголошення на українській та англійській мовах, у випадку коли планується здійснити закупівлю вартістю: 133 тисяч євро — гранична сума для товарів та послуг; 5 150 тис. євро — гранична сума для робіт. Курс євро встановлюється Національним банком на дату офіційного оголошення закупівлі [37].

Оприлюдненню проведення державного тендеру передують попереднє оголошення плану закупівель. Кожен замовник зобов'язаний опублікувати перелік запланованих до придбання послуг, робіт, товарів. Строк публікації плану потреб повинен не перевищувати 5 днів після прийняття відповідного рішення. Закон не забороняє замовнику організувати спеціальні консультації, аналізувати ринок пропозицій, робити запити суб'єктам господарювання. Попередня ринкова консультація не вважається початком державної закупівлі та участю суб'єктів господарювання у формуванні тендерної документації.

Основними особливостями проведення закупівель в системі «Prozorro» є умови, що всі процедури проводяться через електронні торги, що виключає можливість підкупу та нечесних домовленостей між учасниками закупівлі.

Всі документи зберігаються в електронній формі, що спрощує процес адміністрування та забезпечує доступність даних, система автоматично перевіряє дотримання учасниками всіх необхідних вимог та умов, учасники можуть подавати електронні гарантії та взаємодіяти із замовником через електронну платформу, система дозволяє проводити різні типи процедур, що забезпечує гнучкість вибору методу закупівлі.

Напрями діяльності системи «Прозорро.Продажі» - це мала та велика приватизація, яка на сьогоднішній день успішно проводиться Регіональним відділенням Фонду державного майна України по Дніпропетровській, Запорізькій та Кіровоградській областях для раціонального використання нерухомого майна та наповнення бюджету; передача в оренду державного та комунального майна відповідно до цільового призначення; продаж майна та кредитів збанкрутілих банків, які ліквідує Фонд гарантування вкладів фізичних осіб; продаж майна всіх компаній-банкрутів у процесі їх ліквідації арбітражними керуючими та інше.

Використання нерухомого майна регулюється ЗУ «Про оренду державного та комунального майна» від 03.10.19 № 157-IX (зі змінами) та іншими нормативно-правовими актами відповідно до яких процедура передачі в оренду державного майна стала максимально прозорою, за допомогою всеукраїнської онлайн платформи «Прозорро.Продажі» [38]. Потенційним орендарям гарантується доступ до бажаного об'єкту та встановлюється справедлива ціна щомісячної орендної плати, що не дозволяє надавати об'єкт публічної власності в оренду безоплатно, або за домовленістю.

Відповідно до чинного законодавства передача в оренду державного та комунального майна, включеного до переліку першого типу, здійснюється за результатами проведення аукціону в електронній торговій системі із стартовою орендною платою, яка розраховується від його балансової вартості станом на останнє число місяця, який передує даті визначення цієї орендної плати.

Одним з індикаторів належного управління державним майном є ефективне його використання, яке може стати об'єктом прибутку, як для потенційних орендарів, так і об'єктом додаткового доходу балансоутримувача та надходжень до державного бюджету.

Правила електронного аукціону передбачають анонімність потенційного орендаря об'єкта державної власності включно до моменту оприлюднення торговою системою його імені в електронному протоколі результатів аукціону.

Система «Прозорро.Продажі» має пріоритетне право на проведення електронних торгів згідно чинного законодавства. Доступ до аукціонів можна отримати через користування електронними майданчиками такими як: SmartTender, який є офіційним електронним торгівельним майданчиком Prozorro та одним з найвпливовіших українських операторів комерційних закупівель і продажів, Українська універсальна біржа, АТ КБ «ПРИВАТБАНК», ТОВ «ІЗІ.Трейд», ТОВ «ІТ Контракт», ТОВ «Плейтендер», ТБ «ПУБЛІЧНІ АУКЦІОНИ», ТОВ «Держзакупівлі.Онлайн», ТОВ «ЗАКУПКИ.ПРОМ.УА», ТОВ «НЬЮТЕНД», ПП «ТЕНДЕР ОНЛАЙН», ТОВ «ЗАКУПІВЛІ:ЮА».

Наприклад: Е-Тендер має всі рівні акредитації напрямів «Прозорро.Продажі». В 2021-2022 роках був лідером за кількістю переможців та супроводжував 30 % організаторів системи.

2023 році об'єми закупівель знизились і дещо призупинився сам процес, але достатньо ефективно працює Prozorro Market, який функціонує з 2016 року. Учасники викладають пропозиції товарів із цінами, а замовник може купувати без оформлення великої кількості документів, як на тендерах. Весь процес відбувається доволі швидко. Закупівлі можуть проходити навіть на суми в кілька мільйонів гривень. Це процедура без складних та довготривалих етапів, характерних для тендерів. Серед найпопулярніших товарів, які закуповуються в Prozorro Market є наступні: продукти

харчування, комп'ютерна техніка, пальне, електроенергія, одяг, ліки, медичне обладнання тощо.

Учаснику необхідно зареєструватися на електронному майданчику Prozorro та пройти відповідну перевірку в адміністраторів каталогів. Каталог товарів широкого вжитку адмініструє ДУ «Професійні закупівлі», а фармацевтичні товари та медичне обладнання ДП «Медичні закупівлі України».

Постачальник одноразово проходить безкоштовну кваліфікацію в потрібну категорію товарів, заводить свої пропозиції і чекає замовника. Замовник не зобов'язаний формувати тендерну документацію, тому немає додаткових умов до вимог предмета закупівлі чи до учасників, тобто діють стандартні вимоги відбору. Постачальник не витрачає кошти на рекламування своєї продукції, а сплачує лише комісію залежно від суми договорів.

При участі у тендерах постачальник сплачує за участь в кожному з них відповідно до визначених тарифів наведених в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Комісія за укладенні договори, яку оплачує постачальник

Тарифи	
Бюджет закупівлі	Тариф Prozorro Market
до 50 000 грн.	3% від суми договору
до 200 000 грн.	2 % від суми договору, але не більше 4080 грн
від 200 000 грн.	1% від суми договору, але не більше 4080 грн.

Тарифи «Zakupki UA» авторизованого електронного майданчику за чотирма рівнями акредитації, який забезпечує здійснення публічних закупівель із використанням системи PROZORRO наведено в таблиці 1.4

Вартість Послуги розраховується з урахуванням очікуваної вартості закупівлі, зазначеної замовником за предметом закупівлі або за кожним лотом чи частиною. Податок справляється з переможця відбору, з яким замовник уклав договір про закупівлю, крім того ПДВ 20%, що

нараховується на вартість послуги та з урахуванням суми договору про закупівлю, укладеного із застосуванням електронного каталогу. Обмеження суми розміром 4080 гривень з урахуванням ПДВ застосовуються до закупівель, проведення яких замовником розпочато під час дії правового режиму воєнного стану в Україні.

Таблиця 1.4

Сума оплати участі в закупівлях за подання учасником пропозиції

Вартість закупівлі	Вартість з ПДВ
не більш як 20 тисяч гривень	20,40 грн.
становить не більш як 50 тисяч гривень	142,80 грн.
не більш як 200 тисяч гривень	408 грн.
не більш як 1 мільйон гривень	612 грн.
більше як 1 мільйон гривень	2040 грн.
більш як 4 мільйони гривень	4080 грн.
не більш як 50 тисяч гривень	3%
не більш як 200 тисяч гривень	2%, але не більш як 4080 гривень з ПДВ
більш як 200 тисяч гривень	1%, але не більш як 4080 гривень з ПДВ

Українська система електронних закупівель Prozorro, разом з каталогами Prozorro Market, відповідає всім вимогам до електронних закупівель, які ним фінансуються. Відповідно до рекомендацій Світового банку, ДП «Прозорро» проводить заходи щодо адаптації вказаної системи до особливостей стандартів, затверджених цим банком, враховуючи механізм оскарження.

Розвиток автоматизованих електронних аукціонів в Україні, дозволив знизити адміністративні витрати покупців та продавців, а також транзакційні витрати бюджетів в цілому, що стало важливим бонусом до економії на зниженні ціни упродовж електронного аукціону і є одним з головних чинників ефективності сучасної електронної системи публічних закупівель.

Запровадження в Україні електронної системи «Прозорро» дало можливість суттєво підвищити ефективність державних закупівель та вплинуло на оптимізацію вартості й використання наведених електронних систем.

Здається все начебто зрозуміло і організовано, є декілька варіантів із визначеними правилами застосування, успішні процедури задовольняють потреби всіх сторін, раціонально використовуються кошти, але все ж таки існує ряд проблем, які мають негативний вплив на подальшу реалізацію реформ у сфері закупівель такі як: недостатня кваліфікація організаторів для здійснення тендерної процедури, неналежний рівень конкурентного середовища, конфлікт інтересів учасників, необґрунтоване затримування окремих процедур (таких як адміністративне оскарження) недотримання строків, невірно обрана процедура чи код товару та інші помилки. Здебільшого все це пов'язано з людським фактором. В умовах ринкової форми господарювання важливим також стає вивчення кон'юнктури ринку, пошук найбільш вигідних постачальників, визначення потреб щодо ресурсів, а також контроль за виконанням умов постачання.

Висновки до розділу 1

1. В ході вивчення проблематики здійснення публічних закупівель, виявлено, що законодавство, у зв'язку із недосконалістю, адаптується до вимог сьогодення, але все ж таки існують багато ризикованих моментів, які не виключають можливість корупційних діянь, можуть загрожувати нецільовому використанню бюджетних коштів, порушенню термінів, неефективним закупівлям товарів, робіт та послуг. В таких умовах електронна система закупівель зручний інструмент для задоволення потреб як постачальників так і споживачів, що значно зменшує рівень корупції та бюрократизм, збільшує ефективність, прогнозованість та прозорість управління, сприяє цільовому використанню державних ресурсів, економить бюджетні кошти та спрощує доступ для учасників процесу торгів шляхом інклюзії та інноваційних цифрових технологій. Але з метою попередження технічних помилок, необхідно в системі створити автоматизовану електронну перевірку документів та кроків уповноважених осіб і при

некоректних діях здійснювати автоматичне блокування з можливістю виправлення порушень, внесення поправок до взяття фінансових зобов'язань.

2. Враховуючи політичні події в країні, важливим буде провести консультаційні заходи з уповноваженими особами, які на практиці застосовують всі правові та технічні норми, визначити проблемні моменти такі як колізії чи не чіткість визначень в законодавстві, технічне вдосконалення системи з метою попередження будь яких видів порушень та розроблення єдиного механізму досягнення максимального результату якості та цілеспрямованості. Такі заходи відіграватимуть стратегічну роль у реалізації цілей за важливими напрямками розвитку державної політики.

3. Необхідно запроваджувати поступові зміни щодо розгляду публічних закупівель, як засобу ефективного використання бюджетних коштів, державного регулювання економіки для реалізації пріоритетних цілей і завдань держави та швидкого післявоєнного відновлення України в контексті досягнення цілей сталого розвитку, прискорення євроінтеграційних процесів, залучення інвестицій із застосуванням найкращих міжнародних практик, що сприятиме модернізації економіки.

4. Покращення стану публічних закупівель в Україні включає ряд заходів на законодавчому, інституційному та практичному рівнях. Удосконалення законодавства сприятиме забезпеченню більшої прозорості, конкуренції та вимогам міжнародних стандартів. Підвищення кваліфікації та підготовки спеціалістів забезпечить якісне управління та виконання закупівельних процедур. Створення незалежних механізмів моніторингу та контролю попередить корупційні ризики та недобросовісні практики. Залучення громадськості до процесу моніторингу та контролю за публічними закупівлями, наприклад, через створення об'єднань споживачів або громадських організацій. Впровадження прийнятних для України практик з публічних закупівель на основі досвіду інших країн та міжнародних організацій, таких як Європейський Союз або Організація економічного співробітництва та розвитку значно стриятиме прогресуванню.

РОЗДІЛ 2

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

2.1. Місце публічних закупівель в системі управління бюджетними коштами

Публічні закупівлі є важливим елементом ефективного фінансового управління в сфері державного або муніципального сектору. Цей процес дозволяє отримувати товари, послуги та роботи від постачальників за сприятливими умовами, забезпечуючи при цьому конкуренцію, прозорість та раціональне використання бюджетних коштів.

Основні аспекти місця публічних закупівель в системі управління бюджетними коштами включають декілька основних характеристик наведених в таблиці 2.1.

Результати перевірок вказують на порушення, а спірні питання вирішуються в судах, кримінальні справи накопичуються і не завжди їх вирішення завершується відшкодуванням коштів державному бюджету. Згідно з умовами бюджетного законодавства, всі розпорядники складають проекти кошторисів, основний, плановий фінансовий документ бюджетної установи, на бюджетний період (календарний рік) коли встановлюються повноваження отримання надходжень та розподіл асигнувань на взяття фінансових зобов'язань та проведення платежів, а після затвердженого розпису бюджету – затверджують і проекти.

В Україні створена велика кількість організацій, в обов'язок яких входить контролювати витрати бюджетних коштів, але мети ідеального проведення всіх визначених заходів так і не досягнуто.

Таблиця 2.1

Основні аспекти публічних закупівель в системі управління бюджетним коштами

Види	Основні характеристики	Результат
Законодавчий та регуляторний фреймворк	Закони та нормативні акти, регулюють публічні закупівлі, встановлюють правила, яких повинні дотримуватися всі учасники	Якісне цифрове середовище спрощує та прискорює створення програмного забезпечення.
Процес закупівлі	Визначення потреб, планування, оголошення процедури закупівлі, подання пропозицій, оцінка та вибір постачальника, укладення договору та виконання його умов.	Чітко визначені кроки та прозорі правила однакові та обов'язкові для всіх учасників
Конкуренція та прозорість	Конкуренція серед постачальників є ключовим елементом успішних публічних закупівель при цьому прозорість у їх виборі, критеріях оцінки та умови участі повинні бути чітко визначені	Дає можливість рівного доступу всім бажаючим учасникам
Ефективність та економія	Публічні закупівлі повинні сприяти ефективному використанню бюджетних коштів та забезпечувати оптимальні умови для отримання якісних товарів і послуг	За бюджетні кошти повинні купуватися якісні і необхідні товари з чітким розумінням потреби та подальшого використання
Контроль та аудит	Система управління бюджетними коштами повинна включати механізми контролю та аудиту, щоб переконатися в правомірності та ефективності витрат. Вчасного попередження помилок.	На сьогоднішній день більша частина бюджетних коштів це допомога з-за кордону Основними джерелами фінансування державного бюджету України у 2023 році стали військові облігації, кредити від міжнародних фінансових організацій, двосторонні кредити та гранти.
Інформаційна технологія	Застосування сучасних інформаційних технологій покращує ефективність управління публічними закупівлями, зменшує адміністративні витрати та забезпечує швидкий обмін інформацією між учасниками.	Діджиталізація значно прискорює, систематизує та покращує весь процес публічних закупівель.

При визначенні об'єму коштів, необхідних для закупівель розпорядник обчислює очікувану вартість передбачаючи всі можливі ризики збільшення ціни в наступному році враховуючи індекс інфляції (індекс споживчих цін) тобто показник, який вказує на зміни загального рівня цін на товари та послуги, які споживає населення невиробничого характеру. Індекс інфляції в Україні у листопаді 2023 склав 100,5 % [39].

Відповідно до статті 4 ЗУ «Про публічні закупівлі» в річному плані вказується наступна інформація: місцезнаходження, найменування, ідентифікаційний код замовника, категорія, найменування предмета закупівлі із зазначенням коду за Єдиним закупівельним словником, також слід пам'ятати, що у разі поділу на лоти вказані відомості зазначаються по кожному лоту; сума бюджетного призначення та очікувана вартість предмета закупівлі; видатки бюджету відповідно до коду економічної класифікації; у разі застосування рамкової угоди визначення виду закупівлі та орієнтовний початок проведення додаткові опції [37].

В ході створення законодавчого регулювання процесу закупівель було випущено з виду один із важливих етапів, а саме: перед оголошенням щодо проведення процедури закупівлі товару, розрахунок очікуваної вартості предмета закупівлі на основі поточної ринкової вартості подібних товарів, так як в статті 19 Конституції України вказано, що «органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» виходить, оскільки чинне законодавство не надає замовникам повноважень повторно визначати очікувану вартість предмета закупівлі то підстав для цього немає [19].

Однак в пункті 4 статті 4 ЗУ «Про публічні закупівлі» вказується, що для здійснення планування закупівель та підготовки до проведення процесу замовникам слід проводити моніторинг та попередні консультації для аналізу ринку, запитувати й отримувати інформацію та рекомендації «від суб'єктів господарювання, які можуть використовуватися замовником у підготовчому

періоді, якщо вони не призводять до порушення основних принципів та недискримінації учасників» [37].

Відповідно до ст. 3 ЗУ «Про відкритість використання публічних коштів від 11.02.2015 № 183-VIII» інформація щодо використання публічних коштів, яка підлягає оприлюдненню, надається за встановленими законодавством України формами та повинна містити детальні відомості правовстановлюючі дані розпорядника, обсяги бюджетних призначень, асигнувань на бюджетний період, проведені видатки бюджету також наданих кредитів за підзвітний період, всього та з розмежуванням бюджетних програм, дані про укладені договори, стан виконання їх умов у звітний та попередні періоди, з усіма додатками, які є їх невід'ємною частиною. Така інформація оприлюднюється щоквартально, не пізніше як за 35 днів від закінчення строку звітного кварталу та зберігається в режимі вільного доступу, протягом трьох років з дня оприлюднення [40].

Закупівля товарів, робіт і послуг за державні кошти є складним процесом, який пов'язаний з ризиками і перевагами, основні з них для порівняння наведено в таблиці 2.2.

Відкриті торги з особливостями, здебільшого застосовуються при проведенні аукціонів. На період дії воєнного стану спрощена обов'язкова умова, щодо наявності конкуренції так як для успішності проведення торгів виключена, достатньо одного учасника. У такому випадку він одразу потрапляє до етапу кваліфікації, в даному випадку, замовник приймає рішення про його перемогу або дискваліфікацію.

Спрощена закупівля використовується за ініціативою замовника, системою Prozorro можливості технічної реалізації функціоналу у випадку, коли замовник виявив бажання провести конкурентну закупівлю у визначених вартісних межах, які є меншими ніж для проведення відкритих торгів з особливостями, за нормами, які встановлює Інструкція «Про порядок використання електронної системи закупівель» - у разі проведення закупівель вартістю меншою ніж та, що встановлена в особливостях

здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг на складний період дії режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування, яка затверджена наказом ДП «Прозорро» від 20.10.22 № 25 [41].

Таблиця 2.2

**Порівняльний аналіз ризиків і переваг державних закупівель
за бюджетні кошти**

Ризики	Наслідки	Переваги	Результат
Корупція та недобросовісність	Ризик корупції виникає через упереджене проведення торгів, ухилення від конкурентних процедур або недобросовісність у виборі постачальників.	Конкуренція та ефективність	Конкурентний відбір постачальників забезпечує кращі ціни та ефективне використання державних коштів.
Неякісні товари і послуги	Ризик отримання низькоякісних товарів або неприйнятних послуг, що призведе до невиконання поставок або проведених робіт невідповідних до вимог.	Прозорість та відповідність стандартам	Відкриті та прозорі торгові процедури сприяють виконанню умов стандартів та правил.
Фінансові ризики	Виникнення фінансових проблем у постачальників може вплинути на їхню здатність виконати угоду.	Підвищення конкурентоспроможності ринку	Державні закупівлі можуть стимулювати розвиток підприємств та підвищення їхньої конкурентоспроможності.
Зміни в законодавстві	Можливі зміни в законодавстві можуть вплинути на умови угод та зобов'язання сторін.	Стимулювання інновацій	Закупівля товарів та послуг може сприяти впровадженню нових технологій і інновацій на ринку.
Технічні ризики	Пов'язані з технічними аспектами постачання товарів або виконання робіт, такі як несправності або неправильне використання технологій.	Економія бюджетних коштів	Правильно проведені закупівлі дозволяють економити державні кошти і забезпечують ефективне використання бюджетних ресурсів.

Також існує можливість закупівлі без застосування системи Prozorro, укладання «прямого договору» із постачальником, якого замовник обирає самостійно та відмовився від можливості проведення конкурентних торгів, спрощеної закупівлі, тобто менше вартісні, але не у всіх випадках можна скористатися такою процедурою. Закупівля через електронний каталог використовується замовниками як альтернативний захід спрощеним та прямим закупівлям у випадку коли необхідно придбати товар, який є в переліку каталогу. Закупівля робіт по цьому каталогу не проводиться.

Постановою КМУ від 18.07.2023 № 736 «Про внесення змін до постанови КМУ від 11.11.2022 № 1275 та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов КМУ» внесено зміни до Особливостей здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану, затверджених постановою КМУ від 11.11.2022 № 1275 «Деякі питання здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану» [42]. В повному обсязі виключено розділ та підпункти 12-42 Особливостей Постанови КМУ №1275, якими регламентувалося укладення рамкової угоди - згідно із статтею 1 ЗУ «Про публічні закупівлі», таким чином з моменту набрання чинності Постанови КМУ №736, а саме з 21.08.2023, рамкові угоди державними замовниками не застосовуються.

Необхідно звернути увагу що зараз «істотні умови договору» за п.8 «не можуть змінюватися після його укладення до виконання всіх зобов'язань сторонами, крім випадків: коригування об'єму закупівлі з урахуванням наявних фактичних видатків для їх здійснення; поліпшення якісного стану предмета закупівлі за умови що це не призведе до збільшення ціни договору; продовження строку дії договору та строку виконання зобов'язань щодо передачі товару, виконання робіт, надання послуг без збільшення ціни; погодження зміни вартості в договорі в бік зменшення та інше визначене п.19 Особливостей Постанови КМУ №1178.

Постановою № 1275 остаточно не визначені підстави щодо внесення змін до «істотних» умов договору, які норми застосовувати, вирішує

замовник, тому доцільним буде застосовувати норми пункту 8 [42]. В процесі проведення процедури «оборонних закупівель державні замовники обирають предмет закупівлі відповідно до вимог Порядку визначення предмета закупівлі, затвердженого наказом Міністерства економіки від 15.04.2020 № 708, з урахуванням особливостей.

За результатами спостережень можна зробити висновок, що у попередні звітні періоди в країні вдалося досягти значного прогресу щодо виконання майже всіх зобов'язань стосовно адаптації системи державних, публічних закупівель, передбачених «Угодою про асоціацію» та відповідним «Планом заходів з виконання Угоди про асоціацію», який затверджено постановою КМУ від 25.10.2017 № 1106 «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [43].

На сьогоднішній день можна спостерігати призупинення процесу виконання окремих заходів, а саме таких зобов'язань, як: впровадження спеціальних правил використання електронних аукціонів, тимчасово припинених контрактів та інноваційного партнерства суб'єктами у сфері комунального господарства та можливості застосування активної системи закупівель; укладання договорів концесії (створення чи поліпшення), запровадження процедури інноваційного партнерства згідно з четвертим етапом адаптації законодавства до вимог правил Європейського Союзу, по суті це стратегічне поєднання ресурсів, знань та експертизи між підприємствами, дослідницькими установами, державними органами та іншими зацікавленими сторонами з метою спільного розв'язання проблем та досягнення інноваційних цілей. Етапи процедури інноваційного партнерства наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Етапи процедури інноваційного партнерства

№ з/п	Етап	Результат
1	Визначення мети та області співпраці	Мета партнерства та цілі, які сторони прагнуть досягти. Обрання областей інновацій, стратегічно важливих для всіх учасників.
2	Пошук потенційних партнерів	Аналіз ринку та визначення потенційних партнерів. Проведення переговорів зацікавлених сторін.
3	Укладання угод	Визначення обсягів співпраці та обов'язків сторін. Узгодження юридичних аспектів. Укладання угоди.
4	Розробка стратегії інновацій	Спільна робота щодо стратегії інновацій, відповідно до компетенції кожного партнера. Визначення частки внесків кожного учасника в інноваційний процес.
5	Виконання інноваційних проектів	Забезпечення ефективного використання ресурсів, обмін знаннями та технологіями.
6	Моніторинг та оцінка результатів	Моніторинг прогресу проектів та досягнення поставлених цілей. Корегування стратегії партнерства на основі результатів аналізу.
7	Впровадження інновацій	Розробка стратегії комерціалізації та впровадження нововведень.
8	Комунікація та взаємодія	Забезпечення взаємодії між усіма учасниками партнерства. Розвиток комунікаційних стратегій для внутрішнього та зовнішнього сприйняття партнерства.

Важливим є питання щодо вартості товару, яка перевищує ринкову, можливо тому, що замовники при оголошенні тендеру та визначенні очікуваної вартості, не моніторять ринок, а вказують суму внесену до кошторису рік тому при формуванні потреб. До речі, в деяких бюджетних організаціях потреби на товари які замовляються систематично подаються на три роки вперед, відповідно ціна на дату закупівлі вже буде зовсім інша. Такі недоліки призводять до наступних результатів:

- додаткові втрати бюджету через невідповідність цін на товари по результатам закупівлі ринковим цінам;

- ризик відкриття кримінальних проваджень за статтею 191 Кримінального кодексу України (розтрата майна або заволодіння шляхом зловживання службовим становищем, так як основна мета бізнесу зрозуміла - це отримання прибутку);

– нормативними актами не встановлюється обмеження у розмірі; залучення державних службовців, до процесу перевірок та розслідувань, додаткових витрат мільйонів гривень платників податків на зарплати працівникам перевіряючих органів;

- відрядження;
- експертизи;
- матеріально-технічне забезпечення.

Повноваження щодо перерахунку очікуваної вартості предмета закупівлі у посадових осіб замовника таки мається, але відсутній лише законодавчо врегульований обов'язок здійснювати переоцінку на етапі підготовки до проведення закупівлі. У зв'язку з досить серйозним рівнем відповідальності слід проводити ціновий моніторинг з метою мінімізації похибки.

Отже, публічні закупівлі мають важливе значення в системі управління бюджетними коштами відповідно до декількох ключових аспектів:

– можливість урядам і організаціям доцільно використовувати бюджетні кошти для придбання товарів, послуг і робіт, необхідних для здійснення їх діяльності, що допомагає передбачити розтрата і надмірні витрати, забезпечуючи оптимальне використання фінансових ресурсів;

– доступ до необхідних товарів, послуг і робіт для урядових установ, громадян і підприємств, що є важливим для забезпечення якісних продуктів та послуг для всіх зацікавлених сторін;

– сприяння економічному розвитку шляхом залучення малих та середніх підприємств, підтримки інновацій;

– підвищення рівня довіри громадськості до управління бюджетними коштами через відкритість та прозорість, зменшуючи можливість корупції та недобросовісної поведінки;

– забезпечення законності, справедливості та ефективності використання бюджетних коштів, дотримання вимог законодавства.

2.2. Аналіз повного циклу процесу закупівель через електронну систему

В системі «Prozorro» вже понад два роки запроваджено закупівлі із вартістю життєвого циклу який складається із сукупності вартості предмета закупівлі або його частини та витрат замовника під час використання та обслуговування предмета закупівлі, але ця послуга поки що не стала популярною та ефективною. Якщо проаналізувати всі закупівлі із застосуванням методу оцінки пропозиції «вартість життєвого циклу», то виявиться близько сотні тендерів і в більшості випадків замовник вказав цей метод як помилковий, водночас закупівлі з цим показником успішно використовують у світі вже багато років. Такі закупівлі значно складніші ніж звичайні, а замовники не завжди розуміють, як і коли варто застосувати такий критерій оцінки.

Стратегічно необхідно змінити орієнтир з економії коштів в закупівлях на їх ефективність, тобто замовникам необхідно активніше застосовувати інструменти, які дають можливість купувати якісне. Наразі Міністерство економіки разом із «Командою підтримки реформ» (англійською Reform Support Team – RST) Міністерства освіти і науки, а саме група українських фахівців, які не являють державними службовцями, працюють на тимчасовій основі та фінансуються донорами в межах проєкту «Архітектура реформ в Україні» вивчають практичне застосування вказаного виду закупівель та шукають замовників, готових взяти участь у випробувальних закупівлях за вартістю життєвого циклу, з метою їх подальшого розвитку [44].

Важливим фактором є розуміння принципової різниці понять, таких як гарантійний термін, нормативний термін, повний термін експлуатації товару. Гарантійним терміном є період, протягом якого не допускається несправність всього товару або його частини товару, на виробника, постачальника покладається зобов'язання усунути несправності, які виникатимуть в процесі користування. Нормативним терміном є період, протягом якого виробник

обіцяє задовільну роботу товару за умови дотримання інструкції з користування цим товаром, проте не завжди експлуатація товару завершується одночасно із нормативним терміном. Далі власник товару сам вирішує, повернути його чи провести більш значні ремонтні роботи і продовжити користуватися. Замовник може самостійно визначати тривалість життєвого циклу, але зазвичай його встановлюють відповідно до терміну ефективного використання.

Для чіткої ідентифікації життєвого циклу необхідно дотримуватися двох основних умов: має бути визначений ефективний період використання, строк служби товару; чітко визначені необхідні під час життєвого циклу роботи чи послуги, щоб ідентифікувати вартість витрат. У випадку коли планується враховувати споживання ресурсів таких як паливо чи електроенергія, потрібно визначити нормативне споживання на відповідну одиницю роботи (споживання на нормативний строк служби).

Основна мета закупівель із вартістю життєвого циклу це надати замовнику можливість порівнювати товари з різними витратами в періоді їх використання. Іноді дешеві товари в майбутньому можуть мати значно більші витрати.

Наприклад: лазерний принтер коштує дорожче за струменевий одного й того ж виробника у кілька разів, але з урахуванням витрати розхідних матеріалів (картриджів, фотобарабанів та іншого) ціна життєвого циклу лазерного принтера може бути дещо меншою.

До основних складових можна віднести наступні: вартість споживання ресурсів на «одиницю роботи» враховується, тільки якщо строк служби товару розраховується відповідно до показника роботи і якщо цей параметр можна виміряти; вартість заміни витратних матеріалів впродовж періоду служби; планові роботи та технічне обслуговування передбачені виробником; інші роботи, які виникають в процесі експлуатації товарів такі як закупівля додаткового обладнання або модернізація на всіх етапах;

витрати, в результаті припинення експлуатації товару, тобто списання, утилізація.

Установи, які повністю фінансуються з державного бюджету, при закупівлі, як замовник, з мінімальною похибкою можуть прорахувати лише вартість витратних матеріалів і то лише на короткостроковий період, інші ж складові життєвого циклу неможливо визначити наперед з максимальною точністю. Отже, не варто включати в закупівлю принтерів вартість утилізації і споживання ресурсів.

Закупівля із визначенням вартості життєвого циклу має складні елементи процедури та вимоги від замовника: провести моніторинг ринку, виділити відмінні характеристики у використанні різних типів товару, визначити методику оптимального розрахунку, розробити детальний, з урахуванням всіх умов якісний договір.

У зв'язку з тим, що така закупівля потребує багато часу та роботи її застосовують при об'ємних або систематичних процедурах в таких випадках закупівельники зможуть максимально зекономити за рахунок застосування більш складної процедури. З метою уникнення помилок при формулюванні складових частин життєвого циклу замовнику доведеться проводити попередні консультації з постачальниками.

Інколи товари мають не тільки різні витрати, а й різну тривалість ефективного використання, моральний та матеріальний знос, законом передбачено використання приведеної вартості життєвого циклу.

Відповідно до статті 22 ЗУ «Про публічні закупівлі» вимоги сформульовані наступні при застосуванні критерію оцінки, ціонутворення життєвого циклу, методологія тендерних пропозицій повинна містити опис усіх складових деталей вартісних елементів, перелік документів та інформації, які повинні надати учасники для підтвердження вартості складових частин. Замовник, у разі необхідності дисконтування оплати життєвого циклу в майбутніх періодах може використовувати поточну облікову ставку Національного банку України, тож ціну можна

розраховувати як суму всіх витрат життєвого циклу або ще й поділена на розрахункову одиницю експлуатації предмета закупівлі [37].

Ціна товару з урахуванням вартості життєвого циклу вираховується за формулою (2.1):

$$Ц_{вжц} = V_1 + V_2 + V_3 + V_4 + V_5 \quad (2.1)$$

де: $Ц_{вжц}$ - ціна товару з урахуванням вартості життєвого циклу

V_1 - вартість витрат пов'язаних з придбанням

V_2 - вартість витрат, пов'язаних з користуванням,

V_3 - вартість витрат, пов'язаних з обслуговуванням

V_4 - вартість витрат, пов'язаних з завершенням користування

V_5 - вартість витрат, пов'язаних з захистом навколишнього середовища

При цьому вартість витрат, пов'язаних з користуванням, вираховується за формулою (2.2):

$$V_2 = V_p / \rho_p * P_o * C_p \quad (2.2),$$

V_p / ρ_p - показник витрат споживання ресурсів

P_o - одиниця виміру вартості життєвого циклу

C_p - ціна ресурсу, що буде використовуватись.

Слід визначити додаткові умови для учасників, так як тривалість договору чи контракту не може бути меншою за тривалість служби товару. Щоб передбачити майбутні ризики необхідно укласти договірне забезпечення, визначити вимоги щодо фінансової спроможності та тривалості роботи компанії на ринку, з метою убезпечення від короткострокових та ненадійних постачальників.

У договорі зазначається інформація про зобов'язання виробника чи постачальника про виконання умов упродовж «життєвого циклу» товару та порядок передачі іншому виконавцю у випадку його ліквідації або припинення, повинно бути погоджено розмір компенсації, у випадку коли замовник не погоджується з наступним виконавцем.

Всі зобов'язання постачальника повинні бути максимально конкретизовані, а витрати включені у вартість «життєвого циклу»

ідентифіковані у вигляді послуг чи робіт постачальника, їх системності та обсягу. Замовник може сам визначати терміни ефективного використання товару, відповідальність за великим рахунком не значна, максимум репутація. Для таких закупівель характерна проблема коли постачальник зацікавлений отримати більше прибутку відразу, тому може свідомо необґрунтовано завищувати ціну товару при цьому зменшуючи витрати протягом життєвого циклу і за рахунок цього замовник буде спровокований переплатити, що для бюджетних установ загрожує великими неприємностями з боку контролюючих органів.

З метою попередження подібної ситуації, заздалегідь, в тендерній документації необхідно визначити обмеження щодо мінімальної частини вартості циклу від сукупної вартості пропозиції, кращим варіантом буде орієнтуватися на моніторинг ринку. Важливим є покрокове визначення взаєморозрахунків під час експлуатації товару з урахуванням ризиків таких як штрафні санкції, якщо виконання буде неналежним, або взагалі відсутнім.

Вказаною процедурою досить успішно користуються за кордоном наприклад з 2016 року уряд Великої Британії уклав контракт близько £18 млрд з компанією EDF Energy на будівництво атомної електростанції «Hinkley Point C» першої британської АЕС за 20 років (£ знак для британського фунт-стерлінгів, офіційної валюти Об'єднаного Королівства Великої Британії та Північної Ірландії інших територій, використовується для позначення вартості товарів і послуг, а також в фінансових та економічних контекстах). До складу пунктів договору було включено аналіз вартості життєвого циклу різних проєктів електростанцій. В результаті обрали проєкт з найкращими показниками ефективності і вартості.

В 2013 році Департаментом транспорту штату Нью-Йорк (NYSDOT) було укладено контракт на створення проєкту та будівництво вартістю \$3,98 млрд для заміни мосту «Таппан Зі», через річку Гудзон, який включав моніторинг економічної доцільності різних варіантів проєктування, від якого залежав строк служби та фінансові витрати протягом життєвого циклу мосту.

Компанія Amtrak (у 2020 році) Національна залізнична пасажирська корпорація, яка займається пасажирськими перевезеннями (англ. American track - американський поїзд) яка є державним підприємством, що належить уряду Сполучених Штатів Америки, уклала договір (контракт) з компанією Siemens Mobility на \$7,3 млрд на виготовлення 83 швидкісних поїздів у якому було визначено вартість всіх витрат «життєвого циклу» поїздів протягом двадцяти років.

В 2021 році німецькою енергетичною компанією RWE укладено контракт з «Siemens Energy» на \$4,3 млрд на постачання вітряних турбін для морської вітрової електростанції в Північному морі, в якому включено аналіз витрат протягом життєвого циклу, з метою оцінки різних підходів до вирішення задачі.

В 2017 році армією Сполучених Штатів Америки укладено з компанією Caterpillar контракт на \$663 млн на постачання будівельного обладнання та супутніх послуг для інженерно-будівельних робіт. Порівняння спеціалізованої техніки відбувалося відповідно до вартості їх життєвого циклу [45].

Незвичність механізму використання методу оцінки вартості життєвого циклу та його пристосування до конкретних потреб замовника не приваблювало достатню кількість бажаючих його використання, але в Україні АТ «Укрпошта» стало першим підприємством, яке в межах проекту оголосило закупівлю з використанням вказаного методу із придбання 500 акумуляторних аварійних LED-ліхтарів потужністю не менше 2000 mAh, з акумулятором Yajia YJ-2829 (Китай) по 729 грн. Оцінка пропозиції проводилася не лише на підставі ціни придбання товару, а й витрат в період подальшого користування. За результатами тендеру було замовлено у фірми «Компанія «Вестдевелопмент» ліхтарів на 365 тис грн. відповідно до інформації в системі «Прозорро». Кожен комплект включає ліхтар, блок живлення, кабель для зарядки. В деяких сервісах є дешевші ліхтарі, але «Укрпошта» вимагала рік гарантії, а інші інтернет-магазини пропонували

місяць або півроку. Основним критерієм оцінки тендерних пропозицій була вартість життєвого циклу, що включала ціну придбання, яку й пропонували учасники, та витрати, пов'язані з користуванням протягом прогнозованого дворічного життєвого циклу його використання.

Вартість зарядки розраховується за формулою: напруга акумулятора (В) * струм зарядки акумулятора (А) * час зарядження акумулятора (години) /1 000 * ціна за 1 кВт електроенергії відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30.05.2023 №544 встановлено для всіх жителів України фіксовану ціну, яка з 1 червня по 31 грудня 2023 року становила 2,64 грн/кВт·год незалежно від обсягу споживання без урахування ПДВ. Запропонована вартість від компанії переможця була найнижчою. Формальна економія склала 46%. Метод оцінки вартості життєвого циклу сприяє замовнику об'єктивно оцінити майбутні витрати, визначитися із задовільним рівнем співвідношення «ціна-якість» та отримати необхідний товар [46].

Аналіз повного циклу процесу закупівель через електронну систему складається з наступних етапів: планування закупівлі, підготовка та публікація тендерної документації, подання пропозицій, оцінка та розгляд пропозицій, укладення контракту (договору), виконання контракту та контроль якості, оплата за надані послуги або поставлені товари, моніторинг та оцінка результатів, ефективності, транспарентності (поінформованості), швидкості та вартості кожного з етапів. Такий аналіз дозволить оптимізувати процес закупівель та підвищити ефективність витрачання бюджетних коштів.

За кордоном вже досить успішно враховують вартість життєвого циклу товару. В Україні теж буде корисно перейняти подібний досвід, як наприклад при закупівлі твердопаливних котлів або генераторів коли важливими, в першу чергу, є безпека, продуктивність, економічність та довговічність. Також, при укладенні договору з постачальниками слід передбачити обслуговування ними в процесі служби їх товару, що сприятиме відповідальному ставленню до надання товару та доцільність закупівлі. Обидві сторони угоди повинні дотримуватися доброчесності.

2.3. Контроль процесів здійснення публічних закупівель на прикладі Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області.

Внутрішнім аудитом періодично проводиться оцінка діяльності щодо законності та ефективності використання бюджетних коштів, порядку планування та проведення публічних закупівель, повноти відшкодування витрат орендарями, якості виконання ремонтно-будівельних робіт, коректності ведення бухгалтерського обліку та достовірності даних фінансової звітності. Метою перевірки є оцінка функціонування системи внутрішнього контролю, порядку використання і збереження активів, підтвердити чи спростувати ідентифіковані ризики, надати незалежні і об'єктивні висновки та рекомендації щодо вдосконалення діяльності за напрямками оцінки.

Згідно з рішенням ДПІ у Шевченківському районі м. Дніпра ГУ ДФС Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області (далі – ГУНП) зареєстровано як неприбуткову організацію, що є органом, який фінансується за рахунок коштів Державного бюджету України, інших джерел, не заборонених законом, а також забезпечує ефективне і цільове їх використання у відповідності до вимог законодавства України. Перевірка діяльності здійснюється відповідно до наступних нормативно-правових актів: ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [47], «Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 24.05.1995 № 88 [48], «Порядок складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ», затверджений постановою КМУ від 28.02.2002 № 228 зі змінами та доповненнями [49], наказ Міністерства фінансів України від 12.03.2012 № 333 «Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету» та інших нормативно-правових актів [51].

Дослідженням встановлено, що показники видатків бюджету та надання кредитів з бюджету, що включалися до проекту кошторису на 2019-2022 роки відповідно до пункту 22 Порядку обґрунтовані відповідними розрахунками за кодами економічної класифікації видатків бюджету і деталізовані за видами виплат та кількістю із зазначенням вартості за одиницю. Аналізом дотримання правил визначення предметів закупівель, шляхом вивчення інформації розміщеній в електронній системі Prozorro встановлено, що предмет закупівель товарів під час здійснення окремих закупівель визначався замовником з деякими невідповідностями на які слід звернути увагу з метою запобігання порушень.

Відповідно до вимог пункту 3 розділу I Порядку визначення предмету закупівлі затвердженого наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 15.04.2020 № 708, пунктів 21 і 34 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про публічні закупівлі», а саме визначення предмету закупівлі, не за показником четвертої цифри Єдиного закупівельного словника, затвердженого наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 23.12.2015 № 1749 «Про затвердження національного класифікатора України ДК 021:2015 та скасування національного класифікатора України ДК 021:2007» [30].

Виявлено випадки коли замовником не було дотримано визначених вимог наприклад: оголошено відкриті торги, на закупівлю послуг з встановлення та монтажу системи протипожежної сигналізації в будівлях за кодом ДК 021:2015:51700000-9: очікуваною вартістю 956 442,00 грн додатку до тендерної документації яку затверджено рішенням тендерного комітету, замовник, опираючись на законні та нормативні акти, зазначає наступне: «Послуги з встановлення та монтажу системи пожежної сигналізації проводяться у відповідності із затвердженою проектною документацією, технічними вимогами, будівельними нормами і правилами» та наводить перелік. Відповідно до ДБН В.2.5-56:2014 «Системи протипожежного захисту» вимоги цих будівельних норм поширюються на проектування,

монтування, перевірку відповідності і підтримання експлуатаційної придатності систем протипожежного захисту. Відповідно до ст. 7 п. 13 Закону «Про ліцензування видів господарської діяльності» надання послуг і виконання робіт протипожежного призначення за переліком, визначеним КМУ, який підлягає ліцензуванню відповідно до Постанови від 23.11.2016 № 852 [50]. В пункті 2, загальних положень зазначається, що роботи протипожежного призначення, це «монтаж систем пожежної сигналізації, оповіщення, евакуація людей, устаткування для передачі тривожних сповіщень, систем пожежогасіння та протидимного захисту, підтримання експлуатаційної придатності, вогнезахисне заповнення» та інше [48, 49]. Тобто відповідно до ДБН В.2.5-56:2014 «Системи протипожежного захисту» та вище згаданій Постанови КМУ № 852 монтаж пожежної сигналізації віднесено до робіт, що є помилкою. Керуючись нормативними та законодавчими актами, замовнику потрібно було обирати код ДК 021:2015: ДК 021:2015: 45310000-3 - Електромонтажні роботи (45312100-8 – Встановлення систем пожежної сигналізації), так як цей розділ коду Державного класифікатора віднесений до робіт.

При заповненні тендерної документації в процесі проведення відкритих торгів, замовник визначає критерії та методики оцінки на підставі якої опрацювання тендерних пропозицій здійснюється електронною системою закупівель автоматично та з урахуванням аукціону. Якщо єдиним критерієм є ціна, то замовник вказує інформацію про податок на додану вартість, який входить в ціну товарів, робіт та послуг і сплачується покупцем, проте його облік та перерахування до державного бюджету здійснює продавець так званий «податковий агент». Якщо для визначення економічно вигідної тендерної пропозиції застосовуються інші критерії то в документації вказується їх вартісний еквівалент у загальній оцінці тендерних пропозицій. Питома вага цінового критерію не може бути нижчою ніж 70 %. Пропозиція, яку подає учасник, замовник оцінює за приведеною ціною, яка системою

електронних закупівель розраховується автоматично на момент подання пропозиції учасником за математичною формулою (2.3):

$$PP = P / (1 + (F1 + F2 + \dots + Fn) / PV), \quad (2.3)$$

де: PP - приведена ціна;

P - ціна;

F1 ... Fn - питома вага інших критеріїв оцінки, запропонованих учасником.

Проведемо аналіз сплачених коштів на обслуговування автомобілів з урахуванням ПДВ згідно банківських виписок, що наведено в таблиці 2.4:

Таблиця 2.4.

Аналіз сплачених коштів на обслуговування автомобілів

99 975,00	ТОВ «ЛІВАЙН ТОРГ»	1007020;2210; Опл.за бензин;дог.23.03.22 №0617 накл. 23.03.22 №0032/0002009 іш.Затишнян.сіл.ради25.02.22№10-20/V111БПЗ; ПДВ 6540,42.
225 057,00	ТОВ «СИГМА»	1007020;2210; Опл.за запасні частини для служб.автот. ; дог.28.03.22 №144 накл.28.03.22 №СМ-00000027 БПЗ; ПДВ 37509,50.
249 938,01	ТОВ «СИГМА»	1007020; 2210; Опл.зазапчаст.дляслуж.транс.; дог.28.03.22 №143 накл.28.03.22№СМ-00000028 БПЗ; ПДВ 41656,33.
496 398,91	ТОВ «ЦЕНТР- ШИНА ГРУП»	1007020;2210; Опл.за автом.шини; дог.25.03.22 №148 накл.25.03.22№244 БПЗ; ПДВ 82733,15.
Всього сплачено ПДВ		168 439,40 грн.

Згідно інформації, розміщеній на веб – порталі Уповноваженого органу оплати по вказаних договорах проведено в повному обсязі. Як наслідок, замовником надмірно витрачено бюджетні кошти на оплату податку на додану вартість під час придбання автомобільних шин, бензину, та запасних частин для авто в загальній сумі 168 439,40 гривень. З метою забезпечення відшкодування замовник звернувся до постачальників товарів та провів претензійну роботу для повернення надміру витрачених бюджетних коштів,

які згодом було зараховано на рахунок. Тобто, контроль використання бюджетних коштів ведеться належним чином.

Дослідження питання внесення змін до істотних умов укладених договорів у випадках, не передбачених Законом проведено шляхом аналізу завершених процедур відкритих торгів та укладених до основних договорів додаткових угод, що розміщені у електронній системі закупівель. Під час оцінки було використано електронні інструменти та сервіси моніторингу закупівель, зокрема: портал Dozorro, модуль аналітики bi.prozorro.org, Clarity Project.

Виявляються невідповідності в процесах закупівель, які не призвели до втрат, але потребують уважного опрацювання причин виникнення для їх запобігання в майбутньому.

Наприклад: замовником подрібнено предмет закупівлі, а саме паперу, та канцелярського приладдя, з метою уникнення проведення процедури відкритих торгів, чим порушено вимоги ч.10 ст.3 Закону № 922 так як «забороняється придбання товарів, робіт і послуг до чи без проведення процедур закупівель та укладення договорів, які передбачають оплату замовником товарів, робіт і послуг. Замовник не має права ділити предмет закупівлі на частини для уникнення проведення процедури відкритих торгів» [37]. Виявлено безпідставне відхилення тендерної пропозицій на умовах, не передбачених Законом № 922 під час проведення відкритих торгів щодо закупівлі твердопаливних котлів очікуваною вартістю 1 580 000,00 гривень. Організацією здійснено переговорну процедуру щодо закупівлі природнього газу, за відсутності належного обґрунтування, оскільки оголошення про закупівлю не містить посилання на експертні, нормативні документи.

У зв'язку із пошкодженням адміністративних будівель та інших споруд в результаті збройної агресії проти України гострим постало питання щодо ремонтів та відновлення нерухомого майна, тому є необхідним розроблення проектно-кошторисної документації в найкоротші терміни. Закупівля такої

послуги відбувається через систему Prozorro. Вартість визначається згідно з Кошторисними нормами України. Завершальним етапом є експертиза відповідно до Порядку затверженого постановою КМУ від 11.05.2011 № 560, яка передбачає визначення доцільності рішень шляхом виявлення розбіжностей від вимог до міцності, надійності та довговічності будинків і споруд, що здійснюється до затвердження проекту [52].

Слід зауважити, що відповідно до ЗУ «Про архітектурну діяльність», «внесення змін до затверженого проекту відбувається за погодженням автора проекту, в разі відхилення від технічних умов виключно за погодженням з підприємствами та організаціями, які надали ці технічні умови, та замовником» [53]. Цікавим є момент, що зміни вносяться з урахуванням того, як оформлені права автора проектного рішення, якщо вони не були передані замовнику то з огляду на те, що проектно кошторисна документація є інтелектуальною власністю його розробника, мають бути враховані відповідні норми законодавства, у тому числі положення Цивільного кодексу України та Закону України «Про авторське право і суміжні права» [54].

Необхідно враховувати, що проектна документація на об'єкт будівництва затверджена відповідно до Порядку № 560, підлягає коригуванню у випадку «набуття чинності нових нормативних документів, якщо на такі об'єкти не отримано документи, щодо права на виконання підготовчих та будівельних робіт» [52].

Відповідно до «Порядок розроблення проектної документації на будівництво об'єктів» від 16.05.2011 № 45 «проектна документація, затверджена відповідно до чинного законодавства, не підлягає коригуванню у зв'язку з введенням нових будівельних норм, за винятком випадків, коли це сприяє підвищенням у нових будівельних нормах вимог щодо безпеки та інших умов вдосконалення, для забезпечення яких повинно бути виконано необхідні будівельні роботи [55].

Державний контроль щодо дотриманням вимог законодавства у сфері державних, публічних закупівель в залежності від періодичності проведення, можна поділити на декілька наступних видів: попередній контроль при погодженні та затвердженні кошторисів, договорів та поточний контроль має «оперативний» характер і здійснюється при виконанні господарських операцій, покладається здебільшого на служби «внутрішньо-господарського контролю» та Державну казначейську службу в частині використання бюджетних коштів, завданням якого є виявлення та припинення порушень, які виникли в ході виконання господарських операцій.

По суті, це і є моніторинг закупівель поняття та застосування якого регулюється Законом. Строк проведення контролю не може перевищувати 15 робочих днів починаючи з наступного робочого дня від дати оприлюднення повідомлення про початок моніторингу в електронній системі закупівель (2 дні).

В Україні кожен контролюючий орган має свої функції. Рахункова палата провадить контрольню-аналітичну та експертну діяльність, забезпечує єдину систему контролю за виконанням державного бюджету і бюджетів державних цільових фондів. Проводить щорічну перевірку Уповноваженого органу та Антимонопольного комітету України щодо регулювання закупівель та розгляду скарг. Спеціалізована діюча адміністративна колегія з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель Антимонопольного комітету України виконує функцію органу оскарження та виявлення і боротьби з домовленостями на аукціонах, як особливим видом порушень конкуренції. Державна аудиторська служба відповідно до Положення, затвердженого постановою КМУ від 03.02.2016 року №43 «забезпечує формування і реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю» [56].

Відповідно до постанови КМУ № 459 від 20.08.2014 р. спеціально уповноваженим органом у сфері закупівель є Міністерство економіки України, виконує функцію ведення обліку закупівель шляхом опрацювання

інформації про заплановані закупівлі та результати, підготовки та подання звітів про стан закупівель, фактично аналізує системні проблеми у сфері закупівель, здійснює заходи щодо усунення шляхом розробки нормативно-правових актів чи впровадження інших наданих повноважень [57].

За порушення вимог законодавства може бути притягнення особи до кримінальної відповідальності, яке залежить від статусу службової особи. Відповідно до частини 3 статті 18 Кримінального Кодексу «службовими особами є люди, які постійно, тимчасово або за спеціальним повноваженням виконують функції представників влади чи місцевого самоврядування, постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій» [58].

Отже: виходячи з функцій перевіряючих та контролюючих органів кожен з них в межах специфіки діяльності наділений широким спектром повноважень, які відрізняються певними особливостями проте пов'язані з проведенням контрольних функцій у сфері державних закупівель. Зокрема всі ці органи спрямовані на недопущення завдання збитків економіці держави, здійснюють попередження зловживанням та корупції. У зв'язку з відсутністю чіткого регулювання порядку моніторингу, рекомендації надані замовникам можуть сприйматися як пряме втручання в процедури закупівлі. Найбільше уповноважені особи побоюються штрафів, але слід не забувати про кримінальну відповідальність. Проте в Кримінальному Кодексі відсутня стаття, назва якої була б прямо пов'язана зі сферою публічних закупівель, але є низка злочинів, за які можна притягнути до такої відповідальності. Необхідно розуміти відмінність між поняттями «підстави кримінальної відповідальності» та «притягнення до кримінальної відповідальності». В Україні досить детально розподілені обов'язки між контролюючими органами тому, перш ніж вчиняти дії пов'язані з використанням бюджетних коштів, слід зважувати всі ризики, які регулюються чинним законодавством.

Висновки до розділу 2

1. Закупівлі з вартістю життєвого циклу є ефективним інструментом, який дозволяє замовнику оцінити товар не тільки з точки зору первісної вартості, а й перспективи загальних витрат на його придбання та використання. Процедура доволі трудомістка та складна. Необхідно проаналізувати ринок, провести попередні консультації, оцінити перспективи, врахувати можливі ризики та доцільність витрат.

2. З метою вдосконалення діяльності органів при здійсненні моніторингу і контролю у сфері публічних закупівель та протидії посадовим зловживанням, корупційним діям можна визначити наступні заходи: необхідно розробити чіткий механізм співпраці правоохоронних та контролюючих органів у протидії правопорушенням та корупційним проявам; для запобігання дублюванню функцій, тому слід створити системність в їх діяльності, так як кримінальні справи за одними і тими ж видами злочинів можуть порушуватися як органами внутрішніх справ та Службою безпеки, так і органами прокуратури; необхідно створити умови для збільшення кількості висококваліфікованих працівників, що необхідно здійснити у зв'язку із частими та суттєвими змінами в законодавстві; також важливо доопрацювати механізм моніторингу закупівель.

3. Некоректні ситуації потрібно виявляти та належним чином вирішувати, а надміру сплачені кошти повертати на відповідні рахунки, тобто слід вести контроль використання бюджетних коштів відповідально. Замість численого переліку контролюючих, координуючих органів було б економічно вигідно створити централізований орган щодо проведення публічних закупівель із кваліфікованими спеціалістами по кожному напрямку та виду закупівель. Замовники подавали б свої потреби, а постачальники пропозиції і таким чином виключалась можливість змови, порушення законодавства, помилок, забезпечувався технічний супровід із урахуванням цифрової безпеки.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ЗАКУПІВЛЯМИ

3.1. Попередження корупційних ризиків в процесі публічних закупівель

Для досягнення позитивного результату і запобігання порушень при проведенні публічних закупівель слід вчасно реагувати на зміни в законодавстві та коректно виконувати всі вимоги на практиці. В діяльності бюджетної організації публічні закупівлі охоплюють всі сфери будівництво, поточні ремонти, надання в оренду нерухомого майна, електроенергія, водопостачання та водовідведення, тепла енергія, пожежна безпека та інші різноманітні товари, роботи та послуги.

Постановами № 1135 і № 1140 внесено зміни до пункту 13 Особливостей, відповідно до яких доповнено перелік випадків коли замовник може здійснити придбання товарів і послуг, окрім послуг з поточного ремонту вартістю 100 тис. грн; послуг з поточного ремонту - 200 тис. грн. та робіт - 1,5 млн. грн, без використання електронної системи закупівель шляхом укладення «прямого договору» про закупівлю без застосування «відкритих торгів» та або електронного каталогу для закупівлі товару, коли здійснюються наступні види закупівель: програмного забезпечення, засобів зв'язку, приладів та засобів мережевої безпеки, засобів захисту технічної та інформаційної інфраструктури Апаратом РНБО України, якщо дані є інформацією з обмеженим доступом або її розголошення, може нести загрозу національній безпеці; послуги, пов'язані із створенням чи застосуванням фінансових інструментів, із страхуванням та відшкодуванням збитків від воєнних ризиків торгових суден, задіяних у перевезенні українських експортних товарів [59; 60].

Розглянемо декілька прикладів змін в законодавчих актах наведених в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Зміни в деяких законодавчих актах в період дії воєнного стану

Підстава	Суть змін
Постанова КМУ «Про внесення зміни до переліку лікарських засобів, що закуповуються за договорами керованого доступу» від 22.12.2023 № 1353.	Договір, що передбачає умови постачання інноваційного лікарського засобу, в тому числі оригінального біологічного лікарського засобу чи медичного імунобіологічного препарату, за кошти державного бюджету з метою забезпечення доступності такого лікарського засобу для пацієнтів затвердженому постановою КМУ «Деякі питання закупівлі лікарських засобів, медичних виробів та допоміжних засобів до них».
Постанова КМУ «Про внесення зміни до пункту 17 Порядку використання коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії» від 22.12.2023 № 1373.	Замовники матимуть право сплачувати авансовий платіж за роботи для ліквідації наслідків збройної агресії в розмірі до 30% від вартості робіт за визначеними напрямками на строк не більш як 6 місяців за договорами, за якими строк здійснення виплати авансу не закінчився з коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії російської федерації проти України. Умови застосовуються до наступних робіт: будівництво захисних споруд цивільного захисту та військових об'єктів інші інженерно-технічні заходи із захисту об'єктів критичної інфраструктури.
Постанова КМУ «Про внесення змін до пункту 10 Порядку реалізації експериментального проекту щодо здійснення оборонних закупівель безпілотних систем та засобів радіоелектронної боротьби вітчизняного виробництва» від 19.12.2023 № 1326.	Затверджено зміни щодо закупівель безпілотників та засобів радіоелектронної боротьби, врегульовано можливість внесення зміни до укладених договорів щодо виготовлення і поставки їх систем та комплектуючих частин, засобів радіоелектронної боротьби в разі виникнення непередбачуваних ситуацій. Внесення змін до діючих договорів дозволено за умови підтвердження об'єктивних причин висновком «торгово-промислової палати» та іншими документами. Строк пролонгації договорів не більше 60 календарних днів, загальний строк виконання договору не довше ніж 12 місяців з дня попередньої оплати.
Постанова КМУ «Про затвердження переліку схем електронної ідентифікації» від 05.12.2023 № 1276 Набула чинності 08.12.2023	Затверджено е-ідентифікацію та ухвалено постанову щодо визначення схеми з різними рівнями довіри. ДП «Дія» призначено постачальником цієї послуги та проводить відповідні заходи на основі: Дія.Підпису — схема «ДІА.РКІ.Remote»; КЕП — схема «ДІА.РКІ»; BankID Національного банку — схема «ДІА.Oauth». Використання таких заходів у сфері електронного урядування відповідатиме практиці Європейського Союзу.
Постанова КМУ «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326» від 01.12.2023 № 125	Органи виконавчої влади та інші державні органи, які відповідають за визначення шкоди та збитків за показниками, передбаченими Порядком, забезпечують опрацювання та збереження інформації, яку класифікують за категоріями, щоб подати заяву про відшкодування до Реєстру збитків, завданих РФ

Внесені зміни в абзаці 2 пункту 57 Порядку № 822 у редакції постанови № 1135 зазначають, що в запиті пропозиції постачальників про закупівлі товару замовник може вказати виключно інформацію про характеристику товару та її допустимі межі відповідно до специфікації товару, визначеної адміністратором електронного каталогу [61].

В процесі формування запиту пропозицій постачальників відносно предмета закупівлі товару, вартістю менше 500 тис. гривень, або коли дорівнює чи перевищує 500 тис. гривень, замовник може не вносити додаткових вимог, пов'язаних з наданням інших документів до постачальника чи до предмета закупівлі товару, встановлювати кваліфікаційні вимоги до учасника та вимагати підтверджувальні документи, сформувати додаткові технічні вимоги, які не передбачені адміністратором електронного каталогу в специфікації, окрім визначених Порядком, так як адміністратор електронного каталогу визначає категорії та специфікації товарів шляхом визначення переліку характеристик з їх значеннями, встановлює кваліфікаційні та інші вимоги до учасника електронного каталогу. Строк укладення договору 5 календарних днів, але є можливість його продовження до 10 календарних днів, та зазначено, що умови договору не можуть відрізнятися від умов, визначених замовником у запиті пропозицій постачальників, крім випадку зменшення ціни договору без зміни обсягу.

Адміністраторами електронного каталогу є централізовані закупівельні організації, які забезпечують формування та супровід електронного каталогу в системі закупівель відповідно до укладеного договору з адміністратором електронної системи закупівель.

Стан публічних закупівель в Україні є доволі складним через надто тривалий воєнний період, що потребує оперативного забезпечення першочергових потреб оборони держави в той час створюються додаткові корупційні ризики, такі як недостатній рівень конкуренції, не об'єктивний вибір постачальників, надмірна оплата за товари та послуги, незадовільна якість продукції та інше.

Відповідно до інформації щодо досліджень НАЗК, у 2022 році було проведено близько 12 345 державних закупівель за спрощеною процедурою через систему Prozoгго на загальну суму понад 123 мільярдів гривень, у тому числі 3 456 закупівель, а це 28% було на потреби оборони та безпеки держави. Неприємним фактом у цих закупівлях виявилось знайдені 456 порушень основними причинами яких є: невідповідність предмета закупівлі кваліфікаційним критеріям постачальника, невиконання умов договору, конфлікт інтересів між замовником і постачальником, технічні помилки тощо.

Відповідно до інформації офісу Генерального прокурора України за період із січня по серпень 2023 року правоохоронними органами України до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено 132 кримінальних правопорушень, за вчинення злочинів, які передбачені в статті 191 Кримінального кодексу України такі як нецільове використання майна, зловживання службовим становищем, у тому числі 29 кримінальних проваджень направлено до суду з обвинувальним актом на жаль, корупція в публічних закупівлях є загрозою економічного розвитку та національної безпеки.

Одним з головних етапів реформи повинно стати відповідальність всіх учасників процесу, контроль за закупівлями з використанням спрощеної процедури через Prozoгго. Метою дії цієї системи повинно бути забезпечення прозорості та конкурентності закупівель, на жаль на практиці часто використовується для власної користі. Замовники дозволяють собі не обґрунтовувати свої потреби в закупівлі за спрощеною процедурою, можуть не вказувати критерії для вибору постачальника, не проводять моніторингу виконання договорів і таке подібне. В свою чергу учасники інколи подають завищені пропозиції, які не відповідають кваліфікаційним вимогам, в результаті таких дій виникає конфлікт інтересів із замовниками або іншими учасниками.

З метою зменшення можливості корупційних ризиків в здійсненні публічних закупівель необхідно запроваджувати комплексні заходи на підвищення прозорості, відповідальності.

Для вдосконалення процесу можна застосовувати деякі варіанти ефективних заходів:

1) слід створити чіткий перелік товарів, робіт і послуг, замовників та умов публічних закупівель, які можуть бути проведені без процедури відкритих торгів;

2) важливим є розроблення та затвердження нової методики визначення очікуваної вартості із застосуванням, інтегрованих, пошукових та аналітичних систем на основі штучного інтелекту, яка для всіх замовників повинна стати обов'язковою;

3) для прогресивності слід впроваджувати інноваційні, більш ефективні та технологічні програмні продукти та системи фільтрів в Prozorro, які попередять визначення дискримінаційних вимог в тендерній документації замовника та технологічно заблокують допуск до торгів недобросовісних учасників;

4) замовника необхідно зобов'язувати розробляти та впроваджувати в своїх організаціях уніфікованих договорів, які укладатимуться за результатами тендерної процедури, також необхідно визначити конкретний перелік пунктів відповідно до істотних умов такого договору, які можуть вноситися зміни;

5) для об'єктивної перевірки та оцінки процедур закупівель з метою виявлення корупційних дій може бути залучення незалежних аудиторів, з метою виключення домовленостей;

6) якісним безкоштовним проведенням навчань для всіх учасників процесу закупівель щодо надання їм інструментів для виявлення та запобігання корупційних ризиків;

7) до процесу публічних закупівель слід залучати сторонні організації, які спеціалізуються на підготовці документації, тендерних пропозицій, захисті прав всіх учасників процесу.

На підставі швидких змін в політиці публічні закупівлі в Україні виступають сферою, яка потребує термінових та системних змін. Потенційне запровадження перелічених заходів за підтримки сильного політичного бажання та громадськості може значно зменшити корупційні ризики і сприяти більш ефективному використанню бюджетних коштів. Так як існують багато зацікавлених сторін, які можуть протидіяти подібним реформам, робота може бути складною.

3.2. Міжнародний досвід безпечних публічних закупівель для України

Держава є найбільшим споживачем товарів, робіт та услуг. В багатьох країнах вже є набутий великий практичний досвід управління закупівельною діяльністю, в кожній законодавство в сфері державних закупівель формувалось у відповідності з особливостями правових норм та традицій. Світова практика показує, що публічні закупівлі являються важливим фактором, безпосередньо впливаючим на економічний розвиток будь-якої країни. В розвинених країнах державні замовлення використовуються для цілей регулювання ринку товарів, зростання економіки та підтримки соціальної стабільності як один з основних інструментів.

Найбільший досвід по інформаційному забезпеченню закупівельної сфери здобутий в Сполучених Штатах Америки федеративна республіка, в якій владні повноваження розподіляються між федеральним урядом і урядами 50 штатів, кожен з яких має свою конституцію, систему органів влади та управління. Виконавча, законодавча і судова влади представлені Президентом, Конгресом і Верховним Судом. Перший поштовх регулювання Федеральної системи закупівель країна отримала в 1972 році, коли був

створений Закон «Про контрактні відносини» у відповідності з якими всі повноваження закупівель для потреб держави отримали Міністерство фінансів та Міністерство оборони. На сьогоднішній день закупівлі перебувають під контролем державного органу «Управління загальних служб» контролює процес «Державне управління Федеральної закупівельної політики» загальне керівництво та координацію взаємодії міністерств здійснює «Рада по регулюванню бюджетних закупівель». Основними нормативними документами Сполучених Штатів Америки, регламентуючими публічні закупівлі є «Правила закупівель для відомств», в якому чітко визначені принципи та процедури. Нормативно-правові акти, регулюючі закупівлі, можна поділити на дві категорії, а саме: законодавство загальнофедерального значення; нормативно-правові акти спеціального характеру, які регулюють конкретні процедури і форми державних контрактів, а також забезпечення інформаційного супроводу процедури закупівель та проведення аналізу їх результатів.

Найважливіші принципи на яких ґрунтуються публічні закупівлі Сполучених штатів, безпосередньо пов'язані із американським стилем щодо визначення цілей і задач держави в даній сфері наведено на рисунку 3.1.

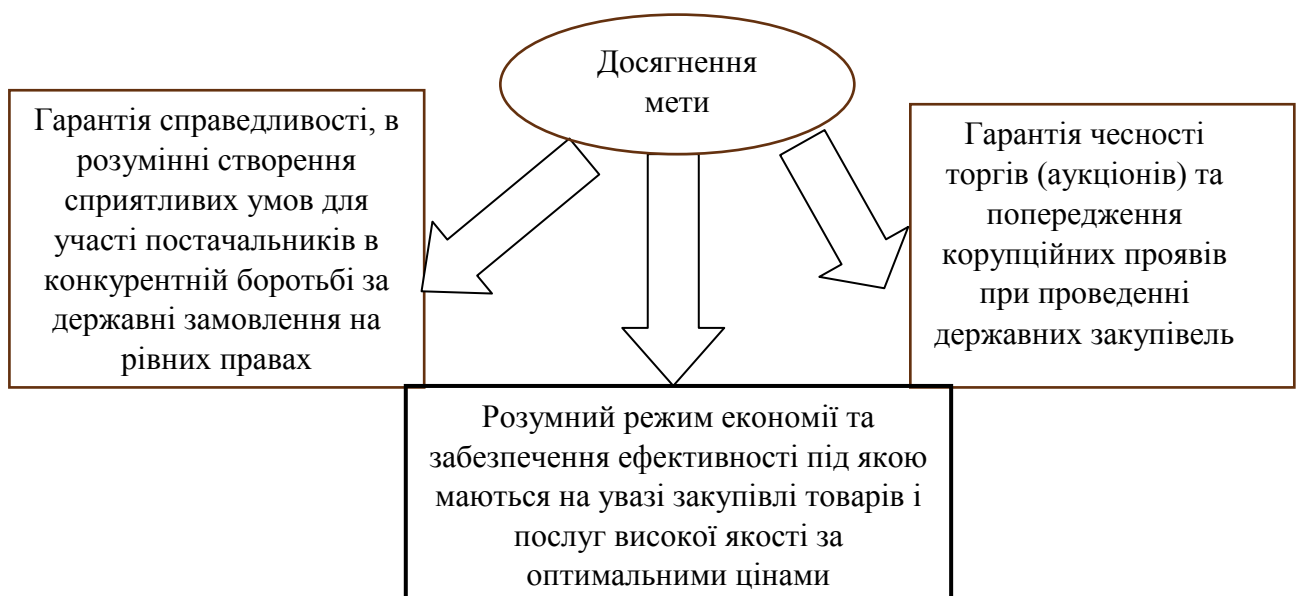

Рис. 3.1. Принципи договірних відносин в Сполучених Штатах Америки

До прямих обов'язків кожного із Федеральних відомств застосовано формування з наступним коригуванням бази даних закупівель для суспільних потреб, до неї повинна бути включена інформація по державним контрактам (договорам), які не мають грифу «таємно», укладені за останні п'ять років на суму більше 25 тис. дол. за одиницю. Федеральним відомствам необхідно надсилати дані відомості до Центральної інформаційної служби федеральних закупівель. Цей орган здійснює облік даних за 500 тис. доларів, вартістю більше 25 тис. дол. за одиницю, а також не менше, як за сімнадцяти мільйонами договорів меншою вартістю, які щорічно укладаються Федеральними відомствами. Вся ця інформація використовується як основна база для підготовки звітів керівництву країни, конгресу та бюджетному управлінню, а також Федеральним відомствам, бізнес-спільноті та громадськості країни.

Американські практичні напрацювання в сфері державних закупівель знайшли застосування в процесі створення та впровадження системи закупівель в Євросоюзі, в якому сформовано ефективну систему законодавства, мета та завдання якої наведено на рис. 3.2.

Сприяння здійснення добросовісного та відкритого бізнесу	Забезпечення рівних умов конкуренції при укладенні контрактів (договорів), у тому числі забезпечення рівноправної конкуренції на національних ринках і в цілому на ринку Європейського Союзу (27 країн)	Оптимізація закупівель для державних потреб при мінімізації витрат
Дотримання правил прозорості		Допомога малим та середнім підприємствам в отриманні державних замовлень

Рис. 3.2 Мета і завдання законодавчо-правової основи Європейського Союзу в сфері державних закупівель

В країнах Європейського Союзу діють дві основні моделі закупівельної діяльності децентралізована, яка передбачає здійснення підрозділами,

міністерствами чи департаментами, самостійного проведення закупівельного процесу для задоволення своїх потреб та централізована модель, яка формує так званий «центр» де підсумовуються заявки на закупівлі від різних структурних підрозділів.

У порівнянні децентралізована модель характеризується гнучкістю, але при цьому, являється доволі дороговартісною у той час як централізована - забезпечує закупівлі по більш низьким цінам, завдяки оптовим закупівлям, проте вона менш мобільна.

В країнах Єврейського Союзу успішно користуються комбінованою моделлю, при такому методі загальне керівництво здійснює міністерство фінансів країн Єврейського Союзу де враховується розробка бюджету країни, а самі закупівлі виконуються закупівельними структурними одиницями, які мають спеціальну кваліфікацію.

Германія швидко змогла привести у відповідність до вимог Євросоюзу своє законодавство. В країні було створено сприятливе конкурентне середовище та припинена дискримінація, що забезпечило можливість витратити бюджетні кошти на більш ефективному рівні, до того ж, у випадку порушення Германією правил Єврейського Союзу в сфері закупівель, можливе застосування заходів дисциплінарного впливу з боку Європейської комісії, що може призвести до подальших з'ясувань обставин в Європейському суді. Всі підприємства в Германії, у тому числі і приватні структури, які прирівнюються до державних замовників, знаходяться під дією системи контролю, до складу якої входять судова та апеляційна – в формі незалежної організації.

Законодавство Германії дає можливість заперечувати в судових органах рішення про розміщення державного замовлення, тому всі ухвали, які виносять обидва органи, офіційно опубліковуються, що сприяє ефективному правовому розвитку закупівельної діяльності в країні. Перш за все, це дозволить вносити рекомендації, які спонукатимуть до формування пропозицій та внесення поправок в законодавство. Крім того, достатньо

успішно здійснює свою діяльність громадська організація «Форум державного замовлення», до складу якої входять експерти та вчені. В результаті обміну знаннями та досвідом учасники формують свою позицію по відношенню до нових проявів закупівельної діяльності як всередині країни так і поза нею.

Досліджуючи досвід проведення закупівель для забезпечення державних потреб в Китаї можна прийти до висновку, що головна мета даного виду діяльності в цій країні полягає в зниженні рівня залежності китайських виробників від світових фінансових інститутів. В китайських нормативно-правових актах чітко визначено, який товар можна вважати вітчизняним. Під імпортним слід розуміти продукцію, де частина доданої вартості складає менше п'ятидесяти відсотків. В Китаї виділяється три способи закупівель:

1) відкриті торги - закупівельні організації запрошують інші організації подати заявки та обов'язково опубліковують повідомлення про закупівлі в ЗМІ призначених державою;

2) єдине джерело закупівель - недоцільно здійснювати закупівлі в інших постачальників через непередбачуваність аварійної ситуації;

3) селективні торги - певному колу юридичних осіб надсилаються листи запрошення для участі в аукціонах, при цьому відсутня вимога щодо оприлюднення проведення державних закупівель. Запрошення надсилаються при наявності трьох та більше організацій, які здатні виконати запропонований проєкт та мають задовільне фінансове становище.

Здійснення закупівельної діяльності в Китаї, в обов'язковому порядку вимагає відповідності до наступних позицій: закупівлі здійснюються виключно державними органами, установами чи громадськими організаціями; проводяться тільки по товарам, послугам та роботам, які представлені CPSCatalogue в тому випадку, коли вартість вище порогових значень; процедура закупівель здійснюється із бюджетних коштів.

В Китаї регулюються форми участі іноземного капіталу в національній економіці. Разом з тим, країна результативно забезпечує відкритість свого національного ринку для залучення ресурсів і товарів із закордону.

Україна теж веде торгівлю з іншими країнами, але у розвиток економічних відносин зі світом значні корективи внесло повномасштабне розгортання агресії проти України. Відповідно до інформації Міністерства економіки України, за період із січня по липень 2023 товарообіг між Україною та Францією склав 1237,7 млн дол., що на 15,7% більше ніж обсяги торгівлі товарами за відповідний період минулого року. У той час, об'єми експорту українських товарів у зворотньому напрямку склали 249,2 млн дол, із зменшенням на 18,8%, обсяги імпорту зросли на 34,3% та склали 1024,5 млн дол. В результаті сальдо, тобто різниця між надходженнями та витратами за визначений проміжок часу, стало негативне і склало 775,3 млн дол. Українсько-французьке економічне співробітництво попри всі перешкоди має позитивну динаміку протягом року, найважливіше в контексті відбудови та надання фінансової допомоги Україні.

Франція оголосила про створення порядку страхування інвестицій в Україну від ризиків, які пов'язані з війною, через Французький державний інвестиційний банк BPI France та про надання додаткових 40 мільйонів євро для України протягом 2023 року для термінової реконструкції критичної інфраструктури України, обладнання для охорони здоров'я та енергетичної міцності в підготовці до зими 2024.

Вихід українських виробників та товарів на ринок Франції проводиться відповідно до єдиних, систематизованих правил та стандартів Європейського Союзу, положень Угоди про асоціацію, національних обмежень щодо доступу груп українських товарів, окрім тимчасово заборонених у разі наявності загроз санітарного характеру, французькою стороною не запроваджуються. Також посольство постійно надавало сприяння українським підприємствам, які звертались з приводу пошуку партнерів у Франції, наприклад через платформу «Назовні».

В 2023 році Франція посіла сьоме місце економічної держави у світі за даними Міжнародного валютного фонду та третє в Європі після Німеччини та Великої Британії, шосте місце у світі серед країн-експортерів (з часткою у 3,4%). За економічними показниками: річна інфляція 4,9%; динаміка ВВП +0,8%, прогноз на наступний рік +0,2%, промислове виробництво +0,7%. На експорт працюють 144 400 французьких підприємств. За номінальним ВВП Франція поступається Сполученим Штатам Америки, Китаю, Японії, Індії, Німеччині та Великобританії [62]. Франція може надавати допомогу у післявоєнній відбудові України у публічних закупівлях товарів робіт та послуг. Вимоги зрозумілі щодо технічного проведення відповідних процедур. Основним моментом є узгодження юридичного напрямку таких процесів.

Всі країни намагаються максимально прозоро та ефективно використовувати бюджетні кошти. Закуповувати роботи, товари та послуги максимальної якості та попереджати можливі ризики на шляху до досягнення цілей. Україні, з метою наповнення бюджету доцільно і в період дії воєнного стану, продовжувати міжнародну торгівлю, але процедура ускладнюється додатковою перевіркою партнерів на причетність до країни агресора

Європейський досвід в публічних закупівлях надзвичайно різноманітний та включає різні методи та законодавчі регулювання, залежно від політики країни. Всі Європейські країни акцентують увагу на прозорості та конкуренції в публічних закупівлях, що сприяє забезпеченню ефективного використання коштів платників податків та підтримує розвиток бізнесу. Останнім часом стало загальною практикою враховувати соціальні та екологічні критерії при проведенні закупівельних процедур, що сприяє сталому розвитку. Деякі країни заохочують до участі інноваційні компанії та малі і середні підприємства в закупівлях, пропонуючи спеціальні програми. Встановлюються чіткі процедури проведення закупівель та контролю за їх дотриманням, з метою запобігання корупції та недоброчесним практикам. Отже, бачимо високий рівень регулювання, прозорість та прагнення до досягнення найкращих результатів у використанні бюджетних коштів.

3.3. Шляхи подолання проблемних питань в сфері публічних закупівель в Україні в умовах воєнного стану

Питання щодо здійснення недоцільних закупівель та неефективного бюджетного планування має надзвичайно важливе значення в умовах сьогодення, що потребує вчасних змін.

Відповідальні особи, не дивлячись на кількість перевіряючих органів та вседоступність інформації, допускають неправомірні вчинки, тому інколи слід розглянути пропозиції щодо вдосконалення процесів закупівлі, які носять досить радикальний характер, а саме щодо посилення відповідальності за неефективне використання бюджетних коштів навіть запровадити позбавлення волі для уповноважених осіб.

Зміни та конкретизація понять в законодавстві виключить можливість подвійного трактування. Для уточнення, слід внести зміни до Бюджетного кодексу щодо поняття ефективного використання бюджетних коштів, тобто сукупності дій учасника бюджетного процесу у відповідності з його повноваженнями, які спрямовані на досягнення поставленої мети з урахуванням національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки при виконанні бюджетних зобов'язань. Також слід чітко визначити випадки неефективного використання коштів та зловживання бюджетними асигнуваннями [63].

Нецільові витрати уповноваженою особою замовника при здійсненні закупівлі та укладенні договорів замовником товарів, робіт і послуг до або без проведення процедур закупівель чи спрощених є адміністративним правопорушенням, за вчинення якого встановлено штраф від 700 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, передбачених в ст. 164-14 КУпАП, якщо зареєструвати таке порушення, як кримінальне то відповідальність настане тоді коли, предметом зловживання є бюджетні кошти у великих розмірах, відповідно до ст. 210 Кримінального кодексу України, а таке нецільове використання службовою особою, без

встановлених бюджетних призначень або перевищенням, що суперечить Бюджетному кодексу України, Закону про Державний бюджет України на рік караються штрафом від 100 до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [58].

Покараннями за подібні злочини можуть бути штрафи, виправні роботи, обмеження волі, на строк до трьох років позбавлення права обіймати деякі посади або займатися певною діяльністю, але характеристика злочину повинна бути конкретизована.

Міністерству фінансів України необхідно розробити механізм щодо оцінки використання бюджетних коштів та затвердити відповідні нормативно-правові акти, що має сприяти гарантіям конкретного визначення понять неефективного використання, що має надважливе значення в процесі притягнення осіб до кримінальної відповідальності.

Із конституційних принципів справедливості та рівності виявляється вимога до визначеності, чіткості та одозначності правової норми, іншим чином неможливо забезпечити однакове застосування правової норми, що потенційно призводить до самочинності.

Злочини щодо використання бюджетних коштів повинні розслідувати детективи органів Бюро економічної безпеки України, крім випадків, які підлягають підслідності Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро України якому доведеться визначати, досягнення уповноваженою особою мети запланованої на підставі національної системи цінностей і визначених завдань щодо інноваційного розвитку економіки в ході заходів з виконання бюджету.

Відповідно до аналізу звітів Державної аудиторської служби України в результаті проведення моніторингу заходів державних закупівель за період з 2019 по 2023 вказує, що із проведених 40,7 тис. моніторинрів, порушення чинного законодавства були виявлені майже у 82% випадків, що в становить близько 47,5 млрд. грн коштів державного та місцевих бюджетів, втрачених

внаслідок неефективної чи завідомо злочинної діяльності уповноважених осіб замовників закупівель.

Значні штрафи повинні стримувати посадових осіб неправомірних дій. За порушення регламенту визначення предмета закупівлі, порушення термінів, коли тендерна документація не відповідає вимогам закону, розмір забезпечення тендерної пропозиції, встановлений у тендерній документації, який перевищує межі визначені законом та інше загрожує накладення штрафу на посадових, уповноважених осіб замовника в розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, у випадку повторення протягом року штраф у розмірі 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

При не виконанні рішення винесеного Антимонопольним комітетом України, відповідно до результатів розгляду звернень суб'єктів оскарження, подання яких передбачено законом загрожує накладенням штрафу на керівника замовника від 2 до 5 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Укладення договорів щодо оплати замовником товарів, робіт і послуг до чи без проведення процедур закупівель, спрощених закупівель, відповідно до чинного законодавства карається накладенням штрафу на керівника замовника вже від 2 до 10 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Такі норми вже передбачені чинним законодавством України [64].

При внесенні змін до системи накладення штрафів необхідно визначити чіткий перелік підстав в залежності від тяжкості та об'єму порушень, щоб за найменший проступок не виявилось таке ж покарання, як за умисний в особливо великих розмірах.

Застосування системи Prozorro за попередні періоди сприяло позитивним результатам, тільки за минулий рік в системі впроваджено значну кількість нововведень і в нормативну базу також. Більша частина процедур закупівель було проведено через електронну систему, що сприяло значному збільшенню надходження коштів до державного бюджету.

У 2023 році близько 80% всіх державних витрат, окрім призначених на безпеку та оборону, було здійснено через конкурентні торги. Важливе значення проведення процедури на конкурентній основі та відкрито, коли доступно для всіх зацікавлених сторін набуває особливого значення, насамперед у період дії військового стану, враховуючи, що бюджетні кошти у зв'язку із неповноцінним наповненням мають здатність закінчуватися, а кредити та допомоги від інших держав мають особливі умови, слід кожен копійку використовувати максимально ефективно.

В майбутньому буде розвиватися, так звана, професія закупівельника, з особливими навичками застосування різних підходів та ефективної роботи ще на етапі до оголошення тендеру та протягом всього періоду. Для певних стандартизованих категорій товарів буде продовжено розвиток каталогу, що вказує на його перспективність так як цей інструмент може виявитися дуже корисним.

На сьогоднішній день застосування відкритої рамкової угоди, тобто співпраця двох чи більше сторін протягом деякого визначеного проміжку часу, могло б ефективно використовуватись для того щоб на початку кваліфікувати учасників, а потім зручно та швидко відбирати собі постачальника на партії необхідного товару. Такий захід дасть можливість замовнику проводити закупівельну діяльність частіше та отримувати реальну ціну на невеликі партії, замість того щоб укласти договори на рік.

Уповноважена особа, зазвичай це бухгалтер, керівник підрозділу або інші працівники, не являється універсальним спеціалістом та експертом, тому необхідно розробити примірне положення «Про організацію закупівельної діяльності» таким чином замовник вже буде зобов'язаний, визначити своє внутрішнє положення, в якому конкретно зазначити, хто саме відповідатиме за подання потреб, хто відповідає за тендер, укладення та виконання договору. Це важливо, оскільки правоохоронні органи відповідно до чинного законодавства наразі приділяють увагу лише уповноваженій особі, яка відповідає за закупівлі у замовника.

Відповідно до інформації Міністерства економіки, наразі створена робоча група, до складу якої включені представники Міністерства економіки, Міністерства інфраструктури та об'ємного експортного середовища, з метою розробки методології в сфері будівництва. Головним завданням є розроблення зрозумілих правил для замовників, які повинні орієнтуватися при виборі варіантів у зв'язку із значним збільшенням обсягу відновлення та будівництва на території всієї України, зокрема в м. Дніпрі на сьогоднішній день вже є декілька зруйнованих та пошкоджених адміністративних та житлових будинків. Розуміючи відповідальність та критичність завдання щодо відновлення інфраструктури, необхідно запланувати розроблення примірних правил для замовників, які відносяться до можливих практик й варіантів вибору. Також буде необхідно розроблення зразків договорів та тендерної документації такі норми вже діють в сфері орендних відносин так як до основного регулюючого Закону України «Про оренду державного та комунального майна» затверджено порядок та створено примірний договір де є змінювані та незмінювані умови відповідно до чинного законодавства.

Взагалі слід здійснити деяке перезавантаження процесів публічних закупівель зокрема визначити: перегляд порогів та способів закупівель; спільні закупівлі; договори про спільну діяльність; динамічні системи закупівель; зміну підходів до визначення переліку робіт; розширення опцій застосування електронних каталогів та послуг.

Важливим є ініціативна діяльність у напрямку відбудови країни за допомогою системи Dream «Цифрова екосистема для підзвітного управління відновленням», яка включає всі етапи, від ідентифікації необхідних об'єктів для відновлення до контролю виконання самого проекту. Група Світового банку, Єврокомісія та ООН підвищили розмір потреб для нашої країни на відновлення до 411 мільярдів доларів, але інвестори та донори, які мають намір підтримувати відновлення нашої держави, не мають гарантій, що ці кошти будуть витрачені за призначенням, що показує назадовільний імідж нашої країни на світовій арені, то ж в Україні і було розроблено й

запроваджено цю систему, яка дає можливість зацікавленим сторонам подавати свої проєкти, показувати етапи їх втілення і результати, а донорам та українській владі контролювати, на що саме витрачаються кошти.

Місцева та регіональна влада надає свої проєкти на будівництво чи відновлення багатоквартирних будинків, медичних закладів, шкіл та дитячих садків, об'єктів комунальної інфраструктури, а також будівництво захисних споруд цивільного захисту саме через галузеву систему на базі екосистеми DREAM. На сьогоднішній день відновлення потребують близько 18,7 тис. багатоповерхових житлових будинків та понад 144 тис. приватних, пошкоджено 1451 об'єктів медичної інфраструктури, зазнали збитків 1520 об'єктів культурної інфраструктури, і це без урахування пам'яток культурної спадщини, з яких майже третина взагалі зруйновані.

Основними завданнями законотворців повинно бути дотримання принципу «правової визначеності» в ході опрацювання нових норм, що повинно ґрунтуватись на чіткості дослідження проблематики, так як найменша невизначеність може спровокувати ризики корупції, помилкових тлумачень, тиску на працівників замовників, балансування на межі законності та корисності.

Висновки до розділу 3

1. Питання попередження корупційних ризиків стало особливо актуальним в умовах війни, без вирішення якого стає неможливою подальша європейська та євроатлантична інтеграція України, зближення з Європейським Союзом на рівні законів, правил та звичаїв, які існують у суспільстві. На початку повномасштабного вторгнення, відповідно до загроз, з метою попередження розповсюдження інформації щодо національної безпеки, було зменшено відкритість закупівель та спрощено обмеження щодо підзвітності, але виявлено низку корупційних ризиків таких як: подання тендерних пропозицій за завищеною ціною, зловживання через застосування

електронного каталогу, створення штучних перешкод з метою надання переваги необхідному учаснику, необґрунтовані підстави укладення прямих договорів, під час застосування спрощених процедур неможливо оскаржити рішення, дій чи бездіяльності замовників, нецінові критерії оцінки пропозицій тощо, тому слід максимально посилити контроль з метою попередження подібних зловживань.

2. Державна електронна система відповідає передовим міжнародним стандартам, стабільна робота та здатність реагувати на проблемні питання свідчать, що Prozorro в перспективі стане єдиною системою для здійснення всіх закупівель в умовах післявоєнної відбудови країни, але слід внести блокування учасників при допущенні ними критичних порушень. Законодавством визначено покарання за порушення, але враховуючи їх кількість та винахідливість учасників, виникає необхідність застосувати більш жорсткі важелі впливу починаючи від збільшення штрафів закінчуючи ув'язненням. Закон повинен працювати для всіх однаково та не мати можливостей для маніпуляцій. Важливим є не покарання, а попередження.

3. При дослідженні проведення закупівель в інших країнах виявлено, що в основному всі дотримуються одних і тих же принципів та і проблемні питання теж виникають здебільшого однакові. Проведення міжнародних консультацій та обмін досвідом сприятиме прогресуванню реформування сфери закупівель. Міжнародні донори, інвестори налаштовані досить позитивно, щодо виділення допомоги Україні, але за умови повного подолання корупції та витрачання наданих коштів за призначенням, що сприятиме розвитку економіки країни.

ВИСНОВКИ

Результати отримані при проведенні дослідження дають можливість сформулювати висновки та надати пропозиції щодо досягнення поставленого в роботі завдання.

1. Основними аспектами дослідження здійснення публічних закупівель є: оцінка доступності та достовірності інформації про закупівлі; недостатня конкуренція, монополізація ринків; аналіз ефективності використання бюджетних коштів, враховуючи якість товарів та послуг; дотримання термінів; оцінка законодавчої бази та ефективності контролюючих та регуляторних органів; роль зацікавлених сторін у моніторингу та контролі; порівняння з кращими практиками в інших країнах; оцінка ефективності та проблем електронних систем управління закупівлями, таких як Prozorro. Виявлено необхідність доопрацювання нормативно-правових актів у сфері публічних закупівель та контролю за виконанням їх норм всіма учасниками. Актуальним залишається підвищення результативності відповідно до норм міжнародних стандартів, якими передбачено впровадження фінансового контролю. Еволюціонування наукових досліджень щодо фінансового контролю створює основу його подальшої розбудови. Існуючі заходи поки не забезпечують неупередженості та прозорості тендерних процедур і не сприяють попередженню виявлення порушень, передусім фінансових.

2. Законодавство України залежно від політичних та економічних подій періодично адаптується, але переважно це зумовлено виконанням зобов'язань відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС. Вживані кроки в реформуванні законодавства недостатньо сприяють стратегічному розвитку закупівель в Україні, де основною перешкодою на шляху до розвитку сталих публічних закупівель є підхід лише як до засобу економного використання державних коштів, при цьому не звертається увага на якість, що в подальшому призведе до зайвих витрат на ремонт товарів, повторного виконання попередньо незадовільних послуг, тобто саме вдавана економія

повернуться додатковими витратами. В пріоритеті завжди повинна бути якість, довговічність, аргументованість потреби і лише потім вартість, визначена відповідно до порядку ціноутворення, без нарахування додаткових відсотків. Законотворцям слід виключити прогалини та колізії в законодавстві з метою попередження можливостей неоднозначного трактування. Всі учасники повинні виконувати однакові вимоги без упередженого ставлення. Також необхідно виключити можливість спірних питань як наприклад щодо оплати робіт, так як однією правовою нормою авансовий платіж є обов'язковим, а іншою порушенням бюджетного законодавства. З метою технічного попередження порушень можна в електронну систему внести автоматичне блокування при виконанні уповноваженою особою некоректних дій. Обов'язковою умовою є систематичне навчання.

3. Українська система електронних закупівель Prozorro, разом з каталогами Prozorro Market, відповідає всім вимогам до електронних закупівель. Відповідно до рекомендацій Світового банку, ДП «Прозорро» проводить заходи щодо адаптації вказаної системи до особливостей стандартів, затверджених цим банком, враховуючи механізм оскарження. З метою попередження технічних помилок необхідно в системі створити автоматизовану електронну перевірку документів та кроків уповноважених осіб і при некоректних діях щоб відбувалось автоматичне блокування з можливістю виправлення порушень. Розвиток автоматизованих електронних аукціонів в Україні, дозволив знизити адміністративні витрати покупців та продавців, а також транзакційні витрати бюджетів в цілому, що стало важливим бонусом до економії на зниженні ціни упродовж електронного аукціону і є одним з головних чинників ефективності сучасної електронної системи публічних закупівель. Визначено проблеми, які мають негативний вплив на подальшу реалізацію реформ у сфері закупівель такі як: недостатня кваліфікація організаторів для здійснення тендерної процедури, неналежний рівень конкурентного середовища, конфлікт інтересів учасників,

необґрунтоване затримування окремих процедур (таких як адміністративне оскарження), недотримання строків.

4. Публічні закупівлі мають важливе значення в системі управління бюджетними коштами відповідно до декількох ключових аспектів: публічні закупівлі дають можливість урядам і організаціям доцільно використовувати бюджетні кошти для придбання товарів, послуг і робіт, необхідних для здійснення їх діяльності, що допомагає передбачити розтрата і надмірні витрати, забезпечуючи оптимальне використання фінансових ресурсів; дають доступ до необхідних товарів, послуг і робіт для урядових установ, громадян і підприємств, що є важливим для забезпечення якісних продуктів та послуг для всіх зацікавлених сторін; можуть сприяти економічному розвитку шляхом залучення малих та середніх підприємств, підтримки інновацій; через відкритість та прозорість сприяють підвищенню рівня довіри громадськості до управління бюджетними коштами, зменшуючи можливість корупції та недобросовісної поведінки; дотримання вимог законодавства забезпечує законність, справедливість та ефективність використання бюджетних коштів.

5. Аналіз повного циклу процесу закупівель через електронну систему складається з наступних етапів: планування закупівлі, підготовка та публікація тендерної документації, подання пропозицій, оцінка та розгляд пропозицій, укладення договору, його виконання та контроль якості, оплата за надані послуги або поставлені товари, моніторинг та оцінка результатів, ефективності, транспарентності (поінформованості), швидкості та вартості кожного з етапів. Такий аналіз дозволить оптимізувати процес закупівель та підвищити ефективність витрачання бюджетних коштів. За кордоном вже досить успішно враховують вартість життєвого циклу товару. В Україні теж буде корисно перейняти подібний досвід, як наприклад при закупівлі твердопаливних котлів, коли важливими є безпека, продуктивність, економічність та довговічність.

6. У зв'язку з відсутністю чіткого регулювання порядку моніторингу, рекомендації замовниками можуть сприйматися як пряме втручання в процедури закупівлі. Найбільше уповноважені особи побоюються штрафів, але слід не забувати про тонку межу з кримінальною відповідальністю. Проте в Кримінальному Кодексі України відсутня стаття, назва якої була б прямо пов'язана зі сферою публічних закупівель, але є низка злочинів, які можуть бути кваліфіковані в даному напрямку, це можуть бути як дії так і бездіяльність. Необхідно розуміти відмінність між поняттями «підстави кримінальної відповідальності» та «притягнення до кримінальної відповідальності». В Україні досить детально розподілені обов'язки між контролюючими органами тому, перш ніж вчиняти дії пов'язані з використанням бюджетних коштів, слід зважувати всі ризики, які регулюються чинним законодавством. Наявність органів із спеціальним спрямуванням або комітетів, також впливає на рівень контролю. Одними з них є контрольно-ревізійні служби, аудиторські служби, антикорупційні органи та інші. Використання електронних систем управління закупівлями підвищує рівень контролю. Активна участь ЗМІ та зацікавлених сторін щодо моніторингу публічних закупівель значно підвищить рівень контролю.

7. З метою зменшення можливості корупційних ризиків в здійсненні публічних закупівель необхідно запроваджувати комплексні заходи на підвищення прозорості, відповідальності: затвердження переліку товарів, робіт і послуг, замовників та умов публічних закупівель, які можуть бути проведені без процедури відкритих торгів; розроблення нової методики визначення очікуваної вартості із застосуванням, інтегрованих, пошукових та аналітичних систем на основі штучного інтелекту, яка для всіх замовників повинна стати обов'язковою; впровадження інноваційних програмних продуктів та систем фільтрів в Prozorro, які попередять дискримінаційні вимоги в тендерній документації; посилення вимог до замовника та змісту істотних умов договорів, до яких можуть вноситися зміни; залучення незалежних аудиторів; підвищення кваліфікації для всіх учасників.

8. Порівняння з міжнародним досвідом безпечних публічних закупівель та торговельного міжнародного співробітництва України в період воєнного стану показує, що ефективні публічні закупівлі вимагають прозорості та контролю. Україна може переймати досвід кращої практики інших країн у цих аспектах та застосовувати їхні методи та стандарти. Важливо активно співпрацювати з такими міжнародними установами і організаціями, як Організація Об'єднаних Націй, Європейський Союз, Міжнародний Валютний Фонд, Європейський Банк Реконструкції та Розвитку, Світовий Банк, для отримання експертної допомоги та технічної підтримки у сфері публічних закупівель. Під час та після дії воєнного стану важливо створити сприятливі умови для інвестування, чіткі та прозорі правила публічних закупівель.

9. В Україні внаслідок повномасштабної війни наявні специфічні проблемами у сфері публічних закупівель, зумовлені зокрема змінами бюджетного процесу, тому запропоновано заходи щодо подолання відповідних проблемних питань, а саме: забезпечення максимальної прозорості, оприлюднення інформації про умови та результати здійснення тендерних процедур, а також зміни щодо бюджетних рішень; врахування впливу особливостей правового режиму воєнного стану в процесі планування та здійснення закупівель, включаючи гарантування безпеки для всіх учасників процесу; цільове використання бюджетних коштів, що може включати перегляд пріоритетів і стратегій витрат у зв'язку з воєнним станом, вдосконалення моніторингу результативності закупівель; створення сприятливих умов для участі різних постачальників у закупівельних процедурах, що сприятиме зниженню цін, підвищенню значення якості товару чи послуги; залучення громадськості та незалежних організацій до контролю за публічними закупівлями, з метою забезпечення відповідальності в процесі прийняття рішень; аналіз та оновлення стратегічних планів у сфері публічних закупівель з урахуванням змін в бюджетних процесах в умовах воєнного стану. Це сприятиме розв'язанню проблем у сфері публічних закупівель в умовах кризи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шестаковська Т. Л. Шляхи вдосконалення механізму публічних закупівель. *Актуальні питання у сфері державного управління*. 2021. С.105-109. URL : <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.2/018>.
2. Вальковець А., Поляк К. Сучасний стан та перспективи розвитку електронних публічних закупівель в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-1>.
3. Халіна В. Ю., Буцький В. О., Крицька К. С. Публічні екозакупівлі: організаційно-економічні засади впровадження та здійснення. *Економічний простір*. 2020. № 154. С. 56-60. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/154-10>.
4. Карлін М. Фінансові порушення при проведенні публічних закупівель в Україні та засоби їх мінімізації. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2021. Т. 2. № 26. С. 87–93. URL : <https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/676>.
5. Здирко Н. Г. Теоретичні підходи до визначення поняття «публічні закупівлі». *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7558>.
6. Синютка Н. Г., Курило О. Б., Москалюк С. В. Еволюція публічних закупівель в Україні. *Молодий вчений*. 2021. № 4 (92). С. 314-318. URL : <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/551/536>.
7. Лаговська О. А., Легенчук С. Ф., Свірко С. В. Державні закупівлі в Україні: аналіз переваг і недоліків. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2021. Вип. 2 (49). С. 56–60. URL : [https://doi.org/10.26642/pbo-2021-2\(49\)-56-60](https://doi.org/10.26642/pbo-2021-2(49)-56-60).
8. Суходольська Н. А. Загальна характеристика системи публічних закупівель товарів, робіт і послуг в Україні. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2022. Вип. 33. URL : <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.6642283>.

9. Лайко О. І. Державне регулювання публічних закупівель в Україні в умовах реформ та інтеграційних процесів. *Бізнес Інформ*. 2021. № 2. С. 35–40. URL : <https://www.businessinform.net/article/?year=2021&abstract>.

10. Смерічевська С. В., Постніков О. О. Моделі управління державними закупівлями в світовій практиці. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. 2023. URL:<http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/279796>.

11. Дубова О. Правовий захист системи інвестування в Україні: *Актуальні проблеми економіки, управління та маркетингу в аграрному бізнесі*: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, (м. Дніпро, 05-06 жовт. 2023 р.). Дніпро: Поліграфічний відділ ДДАЕУ, 2023. С. 306-307.

12. Мунько А., Дубова О. Особливості контролю за процесом публічних закупівель в умовах воєнного стану. *Слобожанські наукові читання: соціально-економічні та гуманітарно-правові виміри*: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17-18 жовт. 2023 р.). Харків: НТУ «ХПІ». С. 201-204.

13. Дубова О. Напрями розвитку публічних закупівель в Україні: аналіз законодавчих ініціатив. *Розвиток форм і методів сучасного менеджменту в умовах глобалізації*: матеріали 11-ї Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 8-9 лист. 2023 р.). Дніпро: Поліграфічний відділ ДДАЕУ, 2023. С. 90-93.

14. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.2022 р. № 1178 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-%D0%BF#Text>.

15. Дрозд І. К., Письменна М. С., Погрібна Н. В. Реалізація принципу відповідальності у системі фінансового контролю публічних закупівель.

Науковий вісник Полісся. 2021. № 2 (14), С. 78–82. URL: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2018-2-2\(14\)-78-8](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2018-2-2(14)-78-8).

16. Левон С. Б. Понятійно-категоріальний апарат дослідження системи управління державними закупівлями. *Науковий вісник: Державне управління*. 2020. № 3 (5). С. 150–164. URL : [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-3\(5\)-150-164](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-3(5)-150-164).

17. Щодо змін, внесених до порядку закупівель у період воєнного стану. Лист Мінекономіки від 09.03.2022 р. № 3304-04/9472-06. URL : <https://document.vobu.ua/doc/10482>.

18. Деякі питання здійснення оборонних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2022 р. № 1275. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-2022-%D0%BF#Text>.

19. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text..>

20. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI: URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.

21. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII: URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.

22. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII: URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.

23. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III: URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.

24. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV: URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.

25. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua>.

26. Про внесення змін до особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного

стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.09.2023 р. № 952. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/kp230952?an=&ed=&dtm=&le=>.

27. Про Державний бюджет України на 2022 рік: Закон України від 02.12.2021 р. № 1928-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text>.

28. Зелені та стійкі державні закупівлі. Європейська комісія. URL : https://ec.europa.eu/environment/gpp/versus_en.htm.

29. Малолітнева, В. К. Особливості правового регулювання публічних закупівель в умовах воєнного стану та післявоєнного періоду: За матеріалами наукового повідомлення на засіданні Президії НАН України 29 черв. 2022 року. *Вісник НАН України*. 2022. № 8. С. 64–70. URL : <https://doi.org/10.15407/visn2022.08.064>.

30. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 15.04.2020 р. № 708 Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 09.06.2020 № 500/34783. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0500-20#Text>.

31. Електронний ресурс. Державний сайт Міністерства економіки України: URL : <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.

32. Мак Крудден К. Використання державних закупівель для досягнення соціальних результатів. *Форум природних ресурсів*. 2004. 28: С. 257—267. URL : <https://doi.org/10.1111/j.1477-8947.2004.00099.x>.

33. WeBuySocialEU Забезпечення соціально відповідальних державних закупівель: 71 Приклад належної практики — Будівництво. Європейська комісія. URL : <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/42742>.

34. Соціальна окупність інвестицій (SROI). URL : <https://www.piano.nl/en/sustainable-public-procurement/spp-themes/social-return-investment-sroi>.

35. Розгляд ширших внутрішніх економічних переваг у закупівлях. Уряд Австралії. *Відділ Фінанси*. URL : _____

<https://www.finance.gov.au/sites/default/files/2020-08/consideration-of-broader-economic-benefits-inprocurement.pdf>.

36. Сошніков А. Планування державних закупівель на національному, регіональному та муніципальному рівнях в умовах децентралізації. *Юридичний вісник*. 2019. № 4ю С. 95-103. URL : <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.975>.

37. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 р. № 922 . URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>.

38. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 03.10.2019 р. № 157-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text>.

39. Офіційний сайт Міністерства фінансів. URL : <https://www.mof.gov.ua>.

40. Про відкритість використання публічних коштів від 11.02.2015 р. № 183-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text/>.

41. Наказ Державного Підприємства «Прозорро» від 20.10.2022 р. № 25: URL : <https://radnuk.com.ua/pravova-baza/nakaz-dp-prozorro-25>.

42. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 11.11.2022 р. № 1275 та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лип. 2023 р. № 736. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/736-2023-%D0%BF#Text>.

43. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>.

44. Щомісячний спеціалізований журнал «Держзакупівлі». URL : <https://edz.expertus.com.ua/10003956>.

45. Dozorro. URL : <https://dozorro.org/blog/zakupivli-iz-vartistyuzhittyevogo-ciklu>.

46. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 5 черв. 2019 р. № 483: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 трав. 2023 р. № 544. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/544-2023-%D0%BF#Text>.

47. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.07.1999 р. № 996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>.

48. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text>.

49. Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 р. № 228. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text>.

50. Деякі питання ліцензування господарської діяльності з надання послуг і виконання робіт протипожежного призначення: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2016 р. № 852. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-2016-%D0%BF#n10>.

51. Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету: Наказ Міністерства фінансів України від 12.03.2012 р. № 333. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12#Text>.

52. Про затвердження Порядку затвердження проектів будівництва і проведення їх експертизи та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.05.2011 р. № 560. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2011-%D0%BF#Text>.

53. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20.05.1999 р. № 687-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text>.

54. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

55. Про затвердження Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України 16.05.2011 р. № 45 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0651-11#Text>.

56. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2016 р. № 43. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-%D0%BF#Text>.

57. Питання Міністерства економіки: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 459. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-%D0%BF#Text>.

58. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text/>.

59. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2020 р. № 822 і від 12 жовтня 2022 р. № 1178: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.10.2023 р. № 1135. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-postanov-kabinetu-ministriv-u-a1135>.

60. Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету для гарантування безпеки судноплавства та сприяння стабільності морських перевезень: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.11.2023 р. № 1140. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1140-2023-%D0%BF#Text>.

61. Про затвердження Порядку формування та використання електронного каталогу: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.09.2020 р. № 822. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/822-2020-%D0%BF#Text>.

62. Посольство України у Французькій Республіці. URL : <https://france.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/289-torgovelyno-jekonomichne->

spivrobitnictvo - mizh - ukrajinoju - ta francijeju/torgovelno - ekonomichne ta investicijne-spivrobitnictvo.

63. Офіційний вебпортал парламенту України. Верховна Рада України. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42990>.

64. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 р. № 8073-X <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.